

Leg sowieso eens uit wat dat überhaupt betekent!

Een vergelijkende studie naar de partikels *sowieso* en
überhaupt in het Duits en het Nederlands

Door: Susan Bruijnen, 3378926

Bacheloreindwerkstuk Taalwetenschap

Universiteit Utrecht, Faculteit Geesteswetenschappen

Begeleider: dr. S. Sudhoff

Tweede lezer: prof. dr. P.H.A. Coopmans

Juni 2012

INHOUD

	Pag.
1. Inleiding	3
2. Theoretische achtergrond	4
2.1 Ontlening	4
2.2 De achtergrond van <i>sowieso</i> en <i>überhaupt</i> als leenwoorden	5
2.2.1 Tijdstip van ontlening	5
2.2.2 Redenen voor ontlening	7
2.2.3 Stadium van aanpassing	8
2.3 De taalkundige eigenschappen van <i>sowieso</i> en <i>überhaupt</i>	9
2.3.1 Woordsoort en syntaxis	9
2.3.2 Betekenis en functie	13
3. Vraagstelling en Hypotheses	22
4. Methode	24
4.1 Het corpus	24
4.2 De werkwijze	25
5. Resultaten Syntaxis	29
6. Resultaten Semantiek	32
6.1 Functies	32
6.2 Equivalenten	38
7. Conclusie	42
Bibliografie	47
Bijlage	49
A. <i>sowieso</i> Duits	49
B. <i>sowieso</i> Nederlands	58
C. <i>überhaupt</i> Duits	68
D. <i>überhaupt</i> Nederlands	79

1. INLEIDING

Zowel het Duits als het Nederlands beschikt over de woorden *überhaupt* en *sowieso*. In het Nederlands zijn deze twee woorden behoorlijk frequent: volgens de lezers van *Onze Taal* staan ze zelfs in de top drie van mooiste Duitse woorden in het Nederlands. Alleen *Fingerspitzengefühl* is nog mooier (Redactie Onze Taal, 2010).

Het lijkt logisch om aan te nemen dat *sowieso* in beide talen dezelfde betekenis heeft, en *überhaupt* ook. Nederlanders hebben ze immers slechts 'te leen'. Ook worden *sowieso* en *überhaupt* in het Nederlands wel als synoniem beschouwd. Maar is dit wel zo? Betekent "Die bloemen zien er überhaupt niet mooi uit" hetzelfde als "Diese Blumen sehen überhaupt nicht schön aus"? En "Ik heb sowieso nog geen cadeau gekocht" als "Ik heb überhaupt nog geen cadeau gekocht"?

Het lijkt erop dat de woorden in beide talen niet (meer) dezelfde betekenis hebben en dat ook de synonymiteit in het Nederlands niet voor honderd procent vaststaat. Aan de hand van parallelle corpusdata worden in deze studie de verschillen tussen de twee woorden en hun gebruik in het Nederlands en het Duits onderzocht.

Hoofdstuk 2 omvat een algemene inleiding over leenwoorden en de achtergrond van *sowieso* en *überhaupt* op dat gebied, evenals een overzicht van eerder onderzoek naar de woordsoort en functie van en de verschillen tussen de twee woorden. In hoofdstuk 3 wordt de precieze vraagstelling gedefinieerd, waarna in hoofdstuk 4 het corpus en de methode waarop het onderzoek plaatsvindt, worden besproken. Hoofdstuk 5 en 6 geven een overzicht van respectievelijk de syntactische en de semantische uitkomsten van het corpusonderzoek, en hoofdstuk 7 betreft de uiteindelijke conclusie die getrokken wordt over de verschillen en overeenkomsten tussen *sowieso* en *überhaupt* in het Duits en in het Nederlands. In de bijlage zijn alle gebruikte corpusdata te vinden.

2. THEORETISCHE ACHTERGROND

2.1 Ontlening

Elke taal beschikt over leenwoorden, ook al zou men de meeste misschien niet als ontlening herkennen. Deze woorden, op een bepaald moment in de geschiedenis ontleend aan een andere taal, maken samen met erfwoorden, woorden waarover een taal van oudsher beschikt, het lexicon van een taal uit (Van der Sijs, 1996: 1). Niet uit iedere taalcontactsituatie komen ontleningen voort, maar vaak is dit, afhankelijk van de intensiteit en omstandigheden van het contact, wel het geval.

Per woord en per taal zijn er specifieke redenen aan te geven voor een ontlening, maar in de algemene ontleningstheorie is er meestal sprake van een tweedeling: er bestaan noodzakelijke en niet-noodzakelijke ontleningen, hoewel de grens tussen deze twee categorieën moeilijk te trekken is.

Ontleningen zijn noodzakelijk als er bijvoorbeeld een nieuwe uitvinding wordt gedaan of als er zich een nieuwe ontwikkeling voordoet, waarvoor in een taal nog geen woord bestaat. Het lexicon wordt dan vaak aangevuld met een leenwoord (Van der Sijs, 1996: 25-26).

Niet-noodzakelijke ontleningen komen voor bij begrippen waarvoor al een woord bestaat, maar waarvoor toch een woord ontleend wordt. Vaak heeft dit leenwoord wel een klein betekenisverschil met het bestaande woord, heeft het meer prestige of een sterkere gevoelswaarde, of wordt het alleen door een bepaalde bevolkingsgroep gebruikt. Een andere mogelijkheid is dat de ontlenende taal niet over een direct synoniem beschikt, maar de betekenis alleen met meerdere woorden kan omschrijven (Van der Sijs, 1996: 26-28).

Leenwoorden worden gedurende het ontleningsproces qua spelling, uitspraak en woordvorming doorgaans aangepast aan de ontlenende taal. Van der Sijs (1996: 10-11) geeft in haar *Leenwoordenboek* een overzicht van de vier gebruikelijke stadia van aanpassing die een woord kan doorlopen als het in een nieuwe taal terechtkomt:

1. Het woord komt de ontlenende taal binnen en wordt daar gebruikt door een specifieke groep mensen, zoals wetenschappers of mensen die dicht bij de taalgrens wonen, binnen een bepaalde context. Het woord is in dit stadium nog

geen leenwoord en wordt als vreemd beschouwd. Vaak worden dit soort woorden cursief of tussen aanhalingstekens geschreven en ligt de spelling ervan nog niet vast.

2. Het woord kan nu binnen meerdere groepen mensen en in verschillende contexten worden gebruikt, maar wordt nog wel als vreemd beschouwd. Het woord is nu een leenwoord, maar heeft vaak een andere uitspraak, spelling of woordvorming dan in de ontlenende taal gebruikelijk is.

3. In dit stadium is het leenwoord een bastaardwoord geworden. Het woord wordt nu algemeen gebruikt en de spelling en uitspraak passen zich aan aan de ontlenende taal. Ook kunnen er samenstellingen mee gemaakt worden en kunnen vreemde inflectionele en derivationele morfemen vervangen worden door inheemse.

4. Het woord is nu volledig in de taal ingeburgerd: het is geen leenwoord meer, maar wordt beschouwd als een inheems woord. Het woord gedraagt zich net zoals een erfwoord: er kunnen samenstellingen, afleidingen en leenvertalingen mee gemaakt worden. Alleen kenners weten nog dat het woord ooit een leenwoord was.

2.2 De achtergrond van *sowieso* en *überhaupt* als leenwoorden

2.2.1 Tijdstip van ontlening

Het Nederlands en het Duits zijn oorspronkelijk ontstaan uit dezelfde taal, het Germaans, maar rond de 16de à 17de eeuw splitste deze taal zich geleidelijk op. Na een bepaalde tijd waren de twee talen sterk genoeg van elkaar gaan verschillen, zodat ze woorden van elkaar konden gaan lenen. Hoewel de taalgebieden van het Duits en het Nederlands direct aan elkaar grenzen, is de overname van woorden niet altijd even sterk geweest (Van der Sijs, 1996: 248). Grote delen van de geschiedenis heeft het Frans de boventoon gevoerd. Dit was namelijk in de Middeleeuwen in Europa de taal die aan de hoven gesproken werd. Tot in de 19de eeuw is het Frans een taal met prestige gebleven, waaraan dus veel woorden werden ontleend. Dit gold zowel voor het Nederlands als voor het Duits.

Er zijn echter wel periodes en gebieden geweest waarin het Nederlands meer woorden dan anders overnam uit het Duits (Van der Sijs, 1996: 248-254). Ten eerste heeft het Duits in de Middeleeuwen, ondanks het Frans, op religieus gebied veel invloed gehad op het Nederlands. Dit kwam bijvoorbeeld door de Duitse mystiek en later de bijbelvertalingen van Luther. Vanwege de vroege handelscontacten tussen Duitsland en Nederland en de huurlingenlegers die Nederland vanaf de 14de eeuw had, heeft het Nederlands veel leger- en handelstermen van het Duits overgenomen. Na een periode van minder invloed steeg het aanzien van de Duitse taal rond de 18de eeuw weer, vanwege de populariteit van de Duitse letterkunde, theologie en wetenschap. Later, eind 19de – begin 20ste eeuw werd dit nog sterker, onder andere vanwege de muziek, taalkunde, natuurwetenschap en oude geschiedenis. Tussen 1860 en 1890, mede ten gevolge van de sterke handel en industrie, was de Duitse invloed op het Nederlands het grootst. Woorden werden toen voornamelijk op schriftelijke wijze ontleend. Daarna, met de opkomst van het Nationaalsocialisme, volgde er een periode waarin veel minder aan het Duits werd ontleend, om afkeer voor al het Duitse te tonen (Van der Sijs, 1996: 253).

Volgens het Etymologisch Woordenboek van het Nederlands (2007) is het woord *sowieso* voor het eerst gevonden in Kramers' Woordentolk (Kramers, 1919), een woordenboek waarin ruim 30000 vreemde woorden en hun 'vertaling' staan. Volgens dit woordenboek was *toch al* de vertaling van *so wie so* (in de toenmalige spelling). Later kwam ook de betekenis *hoe dan ook* erbij, gevonden in twee kranten van rond 1930 (EWN, 2007).

Het feit dat de eerste bron een woordenboek is, duidt erop dat *sowieso* al een bepaalde tijd voor het verschijnen daarvan in gebruik is geweest. Het is dus waarschijnlijk dat het woord wel aan het begin van de 20ste eeuw, maar niet per se in 1919, is ontleend aan het Duits, waar het overigens al in de 18de eeuw voorkwam, met de betekenis *in ieder geval, het is zus of zo hetzelfde* (Van Veen & Van der Sijs, 1997).

Überhaupt kwam men voor het eerst schriftelijk tegen in de Leeuwarder Courant uit 1905 met de betekenis *toch al, in elk geval* (EWN, 2007). De betekenissen *zelfs maar* en *in elk geval, absoluut* kwamen er in de jaren 20 bij. Ook *überhaupt* wordt in het Duits sinds de 18de eeuw gebruikt, met de betekenis *zelfs maar, absoluut*, maar het ging terug op een eerdere betekenis: *over het algemeen, in alle opzichten* uit de 15de eeuw. Nog eerder (in de 14de eeuw) werd

al de veehandelsterm *über houbet* gebruikt, waarmee bedoeld werd dat er gekocht of verkocht werd "zonder alle afzonderlijke koppen te tellen" (EWN, 2007). Maar ook deze data willen niet zeggen dat dit de eerste keer was dat *überhaupt* voorkwam in het Nederlands.

Leenwoorden kunnen eerst een bepaalde periode mondeling zijn gebruikt voordat ze opgeschreven werden, en het is mogelijk dat er nog eerdere schriftelijke bronnen bestaan waarin de woorden voorkomen – deze zijn alleen nog niet ontdekt of nog niet in etymologische woordenboeken terechtgekomen.

Tot er een eerder voorkomen van *sowieso* of *überhaupt* gevonden wordt, kan het eind van de 19de tot het begin van de 20ste eeuw echter als grove datering genomen worden; de periode waarin het Duits de grootste invloed heeft gehad op de Nederlandse taal.

2.2.2 Redenen voor ontlening

De redenen voor ontlening van *sowieso* en *überhaupt* zijn lastig te bepalen. Op het eerste gezicht lijkt het te gaan om niet-noodzakelijke ontleningen, kijkend naar de betekenissen die de woorden in het Nederlands hebben (gehad):

Etymologisch Woordenboek van het Nederlands (2007):

sowieso: in elk geval, hoe dan ook, toch al

überhaupt: helemaal, eigenlijk, toch al, in elk geval, zelfs maar, absoluut

Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands (Van Sterkenburg & Verburg, 1996: 924, 1043):

sowieso: hoe dan ook

überhaupt: in 't geheel, alles in aanmerking genomen

Er worden voor *überhaupt* weinig en voor *sowieso* geen Nederlandse alternatieven in één woord geboden. Omdat er echter wel omschrijvingen bestaan die, volgens deze woordenboeken, min of meer hetzelfde uitdrukken, lijken de woorden niet-noodzakelijke ontleningen te zijn. Maar of dit ook daadwerkelijk het geval is, is niet met zekerheid te zeggen. Woordenboeken dienen ertoe zo beknopt mogelijk weer te geven wat een woord betekent, maar

in sommige gevallen, zoals bij functiewoorden als deze, is dat heel moeilijk te doen, en vooral niet zo, dat het voor leken begrijpelijk is. Bovendien lopen de gegeven omschrijvingen per woord behoorlijk uiteen. Zij dekken dus waarschijnlijk niet de hele lading van de twee woorden. Dit kan erop duiden dat het hier toch om noodzakelijke ontleningen gaat, aangezien er voor de ontlening geen manier was om de specifieke betekenissen in het Nederlands uit te drukken.

Een opmerkelijk feit is bovendien dat beide woorden behoren tot een gesloten woordklasse en daarom over het algemeen minder snel geleend zullen worden dan substantieven, adjectieven of werkwoorden (Van der Sijs, 1996: 30-31). Maar ondanks die onwaarschijnlijkheid zijn de twee woorden in het Nederlands terechtgekomen.

Ook is er op het gebruik van beide woorden kritiek geweest van taalpuristen. Zo bediscussieert Royen (1946) in hoeverre purisme bevorderlijk is voor de Nederlandse taal. Hij wijst niet elk leenwoord af, maar geeft wel kritiek op "enige bonte voorbeelden", zoals de zin "Tenslotte vergete men ook niet het eigenaardige karakter van de Katholieke pedagogiek *überhaupt*: een enigermate 'conservatief' zijn...." (Royen, 1946: 53).

In 1938 kwamen *sowieso* en *überhaupt* tevens voor in een lijst van "gemeenplaatsen", opgesteld door taalcriticus Charivarius (Sanders, 2004). Het feit dat er purisme bestond tegen het gebruik van de twee woorden duidt erop dat men vond dat de Nederlandse taal ook wel zonder deze leenwoorden zou kunnen.

Sowieso en *überhaupt* hebben dus zowel de taalkundige onwaarschijnlijkheid van hun ontlening als taalpurisme weten te trotseren. Er schijnt dus toch een bepaalde noodzaak geweest te zijn om deze woorden aan het Duits te ontlennen.

2.2.3 Stadium van aanpassing

De officiële spelling van het Nederlandse *sowieso* is dezelfde als in het Duits, maar er worden vaak andere spellingsvarianten gebruikt, of er bestaat twijfel over de juiste spelling. Enkele voorbeelden van voorkomende spellingen zijn: 'zowiezo', 'zo-wie-zo', 'zowieso' en 'soiezo' (Sanders, 2004).

Het woord *überhaupt* leent zich minder voor dit soort spellingsvariaties, hoewel het af en toe zonder umlaut geschreven wordt. Ook in het Fries wordt 'uberhaupt' geschreven in plaats van 'überhaupt' (EWN, 2007).

Wat betreft de uitspraak hebben de twee woorden bij de ontlening geen grote veranderingen ondergaan. In *überhaupt* en *sowieso* komen geen klanken voor die voor een Nederlander onbekend of onuitspreekbaar zijn, waardoor ze vrijwel zonder klankverandering konden worden ontleend. Dit is bij nauw verwante talen zoals het Nederlands en het Duits vaker het geval.

Uitgaande van de 4 stadia van Van der Sijs (1996: 10-11) bevinden *sowieso* en *überhaupt* zich allebei overwegend in stadium 3. Ze worden meestal nog als leenwoorden herkend, maar *sowieso* (en *überhaupt*, zij het in mindere mate) wordt qua spelling officieus al aangepast aan het Nederlands en in geen van de woorden komen uitheemse klanken voor. Ze zijn dus al ver ingeburgerd en bevinden zich misschien zelfs al in de overgangsfase naar stadium 4.

Dit is essentieel wat betreft het gebruik van *sowieso* en *überhaupt*: de woorden zijn binnen de twee talen een eigen leven gaan leiden, zijn niet meer identiek aan elkaar en kunnen dus verschillende betekenissen hebben gekregen.

2.3 De taalkundige eigenschappen van *sowieso* en *überhaupt*

2.3.1 Woordsoort en syntaxis

In zowel het Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands (Van Sterkenburg & Verburg, 1996) als het Van Dale Handwoordenboek Duits-Nederlands (Stoks, 2000) worden *sowieso* en *überhaupt* beschreven als bijwoord, zonder verdere specificaties.

In meer diepgravende linguïstische werken wordt echter ingezien dat de classificatie van de twee woorden gecompliceerder ligt dan dat. Men is het er meestal over eens dat het partikels zijn, maar over wat nu precies een partikel is, welke functie het heeft en welke onderverdeling er gehanteerd moet worden, wordt veel gespeculeerd. Zo komen onder andere de termen "Modalpartikel", "Abtönungspartikel" en "Konnektivpartikel" voor (Eggs, 2003: 270-271). Omdat de betekenis van partikels en de betekenisverschillen tussen partikels echter zeer minimaal zijn en zij vaak ook homoniemen in andere woordsoorten kunnen

hebben, verschillen precieze definities van deze termen vaak per werk. Het is hier niet relevant deze allemaal op te sommen, maar het moet opgemerkt worden dat de klasse van de partikels problemen met zich meebrengt, waarvoor de oplossingen nog niet zijn gevonden.

Voor *sowieso* staat volgens Eggs (2003: 271) in ieder geval vast, dat het geen conjunctie kan zijn, maar een partikel dat qua functie wel boven het zinsniveau uitstijgt en verbanden tussen zinnen legt.

Helbig (1994: 21-24) geeft een aantal criteria voor partikels, waardoor ze te onderscheiden zijn van onder andere bijwoorden en modale woorden:

1. Partikels kunnen geen zelfstandige zinsdelen zijn, maar slechts een deel daarvan.
2. Omdat partikels geen zelfstandige zinsdelen kunnen zijn, kunnen ze nooit in hun eentje vooraan in de zin staan, maar zijn zij altijd gekoppeld aan het zinsdeel waarop ze van toepassing zijn. Dit in tegenstelling tot bijwoorden, die op zichzelf een zinsdeel vormen:

(1)	a.	Er arbeitet meistens alleine.
<i>Hij werkt meestal alleen.</i>	>	Meistens arbeitet er alleine.
<i>Meestal werkt hij alleen.</i>
	b.	Er arbeitet nur alleine.
<i>Hij werkt slechts alleen.</i>	>	*Nur arbeitet er alleine.
<i>*Slechts werkt hij alleen.</i>

3. Doordat partikels geen opzichzelfstaande zinsdelen kunnen zijn, kunnen ze ook nooit als zelfstandig antwoord op een open vraag voorkomen, weer in tegenstelling tot bijwoorden:

(2)	a.	Wie hat sie darauf reagiert?
<i>Hoe heeft zij daarop gereageerd?</i>		Begeistert.
<i>Enthousiast.</i>
	b.	Wie hat sie darauf reagiert?		*Sogar.

Ook als antwoord op ja/nee-vragen kunnen partikels niet voorkomen. Modale woorden kunnen dit wel, want ze hebben betrekking op de hele zin, terwijl partikels betrekking hebben op één bepaald zinsdeel.

- (3) a. Gibt es noch Eis? Vielleicht.
 Is er nog ijs? *Misschien.*
 b. Gibt es noch Eis? *Sogar.

4. Partikels veranderen niets aan de waarheidscondities van declaratieve zinnen. De zin met partikel heeft dezelfde waarheidswaarde als die zonder partikel:

- (4) Nur Inga hat ein Buch gelesen. = Inga hat ein Buch gelesen.
 Allein Inga heeft een boek gelezen. *Inga heeft een boek gelezen.*

5. Doordat partikels de waarheidscondities van een zin niet aantasten, lijkt het erop dat ze weggelaten kunnen worden, zonder dat de zin daardoor semantisch ongrammaticaal wordt. Ook syntactisch wordt de zin dan niet ongrammaticaal.

6. Ondanks dat partikels weglaatbaar lijken, modifieren ze de zin toch op een bepaalde manier. Op welke manier ze dit doen, hangt af van het subtype partikel waar het om gaat.

Het valt op dat criterium 2 niet van toepassing is op *sowieso* en *überhaupt*; zij kunnen wel degelijk de eerste positie in de zin in hun eentje bekleden:

- (5) a. Überhaupt arbeitet er gerne alleine.
 Überhaupt *werkt hij graag alleen.*
 b. Sowieso sind alle viel schneller als ich.
 Sowieso is iedereen veel sneller dan ik.

Criterium 3 geldt voor open vragen, want als antwoord hierop kunnen de woorden niet voorkomen:

- (6) a. Wie hat sie darauf reagiert? *Überhaupt.
 Hoe heeft zij daarop gereageerd? *Überhaupt.
 b. Warum habe ich jetzt gewonnen? *Sowieso.
 Waarom heb ik nou gewonnen? *Sowieso.

Maar *sowieso* kan in spreektaal wel als losstaand antwoord op een ja/nee-vraag voorkomen:

(7)	a.	Gibt es noch Eis?	*Überhaupt.
	b.	Habe ich jetzt gewonnen?	?Sowieso.
		<i>Heb ik nou gewonnen?</i>	?Sowieso.

Criterion 4 geldt voor zowel *sowieso* als *überhaupt*; de waarheidscondities worden niet aangetast bij weglating:

(8)	a.	Ich bin überhaupt noch nicht fertig. = Ich bin noch nicht fertig.	
		<i>Ik ben überhaupt nog niet klaar. Ik ben nog niet klaar.</i>	
	b.	Er hat sowieso verloren. = Er hat verloren.	
		<i>Hij heeft sowieso verloren. Hij heeft verloren.</i>	

Ook criteria 5 en 6 kloppen voor deze woorden: syntactisch wordt de zin niet aangetast, maar toch voegen *sowieso* en *überhaupt* iets toe aan de betekenis van de zin.

Ondanks dat dus niet alle criteria geldig zijn voor *sowieso* en *überhaupt*, kan er toch geconcludeerd worden dat *sowieso* en *überhaupt* partikels zijn. Helbig (1994: 34-37) geeft ook de specifieke ondercategorieën waartoe deze partikels behoren, en scheidt daarmee meer duidelijkheid over waarom de criteria niet allemaal van toepassing zijn. Hij deelt *sowieso* en *überhaupt* in onder de modale partikels, en wel tot de periferie van deze subgroep. Modale partikels:

- kunnen over het algemeen niet ontkend worden;
- hebben meer een communicatieve functie dan een semantische inhoud (meer hierover onder 2.3.2);
- komen meestal maar in een beperkt aantal zinstypes voor;
- hebben, in tegenstelling tot andere partikels, wel betrekking op het predicaat van de zin.¹

Modale partikels die zich in de periferie van de groep bevinden (o.a. *allerdings*, *jedenfalls*, *sowieso* en *überhaupt*) kunnen wel degelijk in de eerste positie van de zin voorkomen, zonder dat ze daarbij van woordsoort veranderen.

¹ Het feit dat *sowieso* als antwoord op een ja/nee-vraag kan voorkomen, kan hiermee te maken hebben: omdat *sowieso* betrekking heeft op de hele zin, wordt het in bepaalde situaties mogelijk het als een opzichzelfstaand antwoord te gebruiken, net als bij een modaal woord. Meer hierover onder 2.3.2.

Ook kan *überhaupt* volgens Helbig (1994: 223) behalve als modale partikel ook als intensiveringspartikel gebruikt worden. In dit geval heeft het partikel betrekking op een ontkenning, zoals:

- (9) Er hat überhaupt keinen Hunger mehr.
Hij heeft überhaupt geen honger meer.

Überhaupt kan in dit geval dan ook niet in zijn eentje de eerste positie in de zin bekleden, maar verplaatst altijd met de negatie mee.

De criteria van Helbig (1994) maken dus duidelijk dat *sowieso* en *überhaupt* inderdaad partikels zijn, en dat zij, afhankelijk van de situatie, kunnen behoren tot verschillende subklassen.

2.3.2 Betekenis en functie

Zoals hierboven, onder 2.2.2, is aangegeven, omschrijft het Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands (Van Sterkenburg & Verburg, 1996) de betekenis van *sowieso* als "hoe dan ook" en die van *überhaupt* als "in 't geheel, alles in aanmerking genomen".

De meeste linguïsten zijn het erover eens dat modale partikels niet zozeer een semantische inhoud hebben, maar een communicatieve functie, die pas binnen een context tot stand komt. Helbig (1994: 56-63) geeft de volgende zes semantische kenmerken voor modale partikels (die elkaar deels overlappen, omdat ze vanuit verschillende gezichtspunten tot stand zijn gekomen). Modale partikels:

- zeggen iets over de instelling, veronderstellingen en verwachtingen van de spreker tegenover de luisteraar;
- betrekken zich niet alleen op de inhoud van de zin waarin ze staan, maar op de hele spreesituatie;
- betrekken zich vooral ook op taaldaden: een modale partikel drukt (bijvoorbeeld) een waarschuwing, vraag, aansporing, advies of dreigement uit;
- zijn conversatiesturend: ze geven indicaties over de structuur en opbouw van de conversatie;

- zijn interactiestrategisch: ze geven aan de luisteraar aan hoe hij de gegeven informatie moet opvatten en hoe hij erop moet reageren;
- hebben een verbindende functie: ze verbinden de informatie uit een zin met eerder geuite informatie in de context, of met informatie die uit deze context wordt afgeleid of verondersteld.

De modale partikels in de periferie van de groep hebben geen homoniemen in een andere woordsoort, ze kunnen alleen homoniemen hebben die ook tot de partikels behoren. Door de aanwezigheid van homonymie kan er ook ambiguïteit optreden tussen de verschillende functies.

Volgens Helbig (1994: 222-223) bestaan er voor het Duitse *überhaupt* 5 verschillende functies. Tussen haakjes staan per functie woorden die min of meer synoniem zijn:

- In declaratieve zinnen: vergroot het perspectief van een afzonderlijk geval naar een algemene constatering (*aufs Ganze gesehen, insgesamt, ganz allgemein*).
- In aansporende zinnen: geeft een algemene geldigheid aan van een, vaak al eerder genoemde, aansporing.
- In ja/nee-vragen: heeft betrekking op een voorafgaande uiting en bevroegt de algemene veronderstelling die daaraan ten grondslag ligt. Dit komt heel direct over en kan zelfs beledigend zijn.
- In open vragen: laat een vraag nonchalant of onverschillig overkomen, maar verandert toch de richting van het gesprek naar een nieuw, fundamenteel onderwerp dat moet worden opgehelderd.
- Vóór ontkenningen waarop *überhaupt* betrekking heeft: intensiveert de negatie (*gar nicht, grundsätzlich nicht*).

Als algemene betekenis van *überhaupt* geeft Helbig (1994: 223) aan: "met de betreffende zin wordt een gezichtspunt onder de aandacht gebracht dat fundamenteeler of van hogere orde is".

Harden (1983) vergelijkt de modale partikels *eigentlich* en *überhaupt*. De functie die modale partikels volgens hem hebben, is dat ze de gevoelens en het standpunt van de spreker tegenover het gezegde en tegenover de luisteraar uitdrukken (Harden, 1983: 31). De analyse van deze partikels gebeurt aan de hand van features die het woord in verschillende contexten bij zich draagt. De features die voor *überhaupt* in elk zinstype voorkomen, zijn:

$\left(\begin{array}{l} + \text{ extension} \\ + \text{ actual} \end{array} \right)$	Een uitbreiding/generalisatie van het gespreksonderwerp
	Een actualisering van (aspecten van) het gespreksonderwerp

Per zinstype komen daar de volgende features bij:

Beweringen (positief) $\left(\begin{array}{l} + \text{ emphasis} \\ /+ \text{ slight surprise}/^2 \end{array} \right)$

Beweringen (negatief) -

Vraagzinnen $\left(\begin{array}{l} + \text{ casual} / + \text{ aggressive} \\ /+ \text{ slight surprise}/ \end{array} \right)$

Ja/nee-vragen $\left(\begin{array}{l} + \text{ aggressive} \\ + \text{ refusal}^3 \end{array} \right)$

Verzoeken $[+ \text{ emphasis}]$

De verschillende posities van de zin waarin *überhaupt* kan komen te staan, bepalen per zinstype de volgorde van belangrijkheid van de features. Zo brengt in een vraagzin bijvoorbeeld de niet-finale positie de feature [+ casual] naar de bovenste plek (10a), terwijl de finale positie [+ aggressive] als belangrijkste feature heeft (10b).

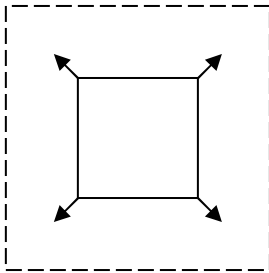
- (10) a. Was macht überhaupt der Herr dort drüben? (Harden, 1983: 85)
Wat doet überhaupt die man daarginds?
'Wat doet die man daar eigenlijk?'

² Schuine strepen betekenen dat deze feature optioneel is.

³ 'Refusal' houdt in dat de spreker weigert mee te werken of zelfs de conversatie voort te zetten.

- b. Was macht der Herr dort drüben überhaupt? (Harden, 1983: 85)
Wat doet die man daarginds überhaupt?
'Wat doet die man daar überhaupt?'

De algemene structuur van het semantische veld van *überhaupt* ziet er volgens Harden (1983: 110-111) als volgt uit:

Het verplaatst de aandacht van één enkel fenomeen naar een totaliteit. Deze definitie komt min of meer overeen met de betekenis die inhoudt dat het gespreksonderwerp verandert naar een algemener, meer fundamenteel gezichtspunt (Helbig 1994: 223).

Het Duitse *sowieso* heeft volgens Helbig (2004: 218) geen homoniemen, ook niet binnen de klasse van de partikels, en heeft alleen de volgende functie:
- In declaratieve zinnen en ja/nee-vragen: geeft aan dat er andere dan de in de context aangegeven redenen zijn waarom een bepaalde zin van toepassing is. Dit geldt onder alle omstandigheden, onafhankelijk van een eventuele aanleiding of aanwezige context (*ohnehin, eh*).

Dit is vergelijkbaar met de analyse die Eggs (2003: 277) geeft van *sowieso*. Een zin waarin *sowieso* voorkomt, staat volgens haar in verbinding met een "omstreden vraag" die min of meer impliciet in de context aanwezig is. Deze vraag kan van de aard "p of $\neg p$ " (iets wel of niet doen/willen/vinden/etc.; ja/nee-vraag) zijn, maar ook van de aard "p, q of r", een open vraag met meerdere mogelijke antwoorden dus. Het partikel toont aan dat deze kwestie voor de spreker helemaal niet relevant is en verworpen moet worden, of buiten beschouwing gelaten kan worden. Bovendien kan de spreker door het gebruiken van *sowieso* zijn luisteraar(s) erop wijzen dat zij verkeerde aannames gemaakt hebben over de relevantie van de vraag voor hem.

Ook kan *sowieso* gebruikt worden als een extra sterke *ja* als antwoord op een vraag (Eggs, 2003: 284). In deze paraoperatieve gebruikswijze kan *sowieso*

als op zichzelfstaand antwoord voorkomen, zoals in 2.3.1. al geconstateerd werd. Het maakt dan aan de luisteraar duidelijk dat voor de spreker een bepaalde vraag of een bepaald voorstel niet eens in aanmerking komt, het had meteen al duidelijk moeten zijn dat de spreker *ja* zou zeggen. Dit voert dus terug op de betekenis die Eggs geeft, dat een al eerder aanwezige vraag als irrelevant wordt bestempeld.

Fisseni (2009) onderzoekt de betekenisverschillen en -overeenkomsten van *überhaupt* en *sowieso* in het Nederlands en het Duits aan de hand van zoekmachines op internet.⁴ Door middel van een zig-zagstrategie bepaalt hij de verschillende gebruikswijzen van de woorden in het Duits en in het Nederlands. Deze strategie houdt in dat voor beide woorden de contexten waarin ze in het Duits voorkomen, worden vastgesteld, waarna bestudeerd wordt of deze contexten ook in het Nederlands voorkomen. In het geval dat er in het Nederlands afwijkende contexten worden gevonden, wordt bekeken of deze ook in het Duits voorkomen. Hierna worden met behulp van twee zoekmachines de frequenties van de vastgestelde contexten bepaald.

Bij het bepalen van de semantische aspecten van *überhaupt* gaat Fisseni uit van de analyse van Helbig (1994), maar richt zich alleen op de algemene, generaliserende functie, die ofwel betrekking kan hebben op de betekenis van een constituent, ofwel op het standpunt van de spreker. De volgende categorieën komen hieruit voort:

a) *'Positive' generalisation: sentence adverb / noun phrase post-modifier*

Het gaat hier om een contrastieve domeinuitbreiding, waarbij een eerdere restrictie binnen de context wordt verworpen. "(Überhaupt φ) means that φ holds, independently of restrictions, mentioned or anticipated, on (part of) the semantics φ of the sentence" (Fisseni, 2009: 30). Hetgene dat wordt gegeneraliseerd is afhankelijk van de context en *überhaupt* is over het algemeen aangrenzend aan het gegeneraliseerde element of aan een frase die dit element domineert.

Als *überhaupt* in het middenveld voorkomt, is er een ambiguïteit tussen een zinsadverbium of een modificatie van een bijwoord:⁵

⁴ Mijn dank gaat uit naar Bernhard Fisseni voor het beschikbaar stellen van zijn artikel.

⁵ Het gegeneraliseerde element is steeds onderstreept en de cijfers in superscript geven hier de zinsdelen aan waarop *überhaupt* betrekking kan hebben.

- (11) Sonntags fährt sie gern Auto. Sie fährt¹ überhaupt^{1/2} gern² Auto.
's Zondags rijdt zij graag auto. Ze rijdt überhaupt graag auto.
 (Fisseni, 2009: 31)

Staat *überhaupt* in het voorveld, dan is deze ambiguïteit er niet, omdat de NP-postmodificatie hier niet binnen de VP valt:

- (12) Sie mag Busse gern. Autos¹ überhaupt¹ mag² sie gern².
Zij vindt bussen leuk. Auto's überhaupt vindt ze leuk.
 (Fisseni, 2009: 32)

Wanneer *überhaupt* in het middenveld staat, komt de ambiguïteit echter wel weer voor, ook al gaat het om een NP-postmodificatie; de lezing van zinsadverbium is nu ook weer mogelijk:

- (13) Sie mag Autos als Dekoration des Gehsteiges. Sie mag² Autos¹ überhaupt^{1/2} gern².
Zij vindt-leuk auto's als decoratie voor de stoep. Ze vindt auto's überhaupt leuk.
 (Fisseni, 2009: 32)

b) *Negation intensifier*

"The negation holds independently of restrictions, mentioned or anticipated, on the negation" (Fisseni, 2009: 32). Als een versterker van een negatie kan *überhaupt* voorkomen bij zowel een zinsnegatie (14), als in andere soorten van negatie, zoals wanneer *überhaupt* en de negatie ingebed zijn in een NP (15).

- (14) Er hat¹ überhaupt^{1/2} nicht² nachgedacht¹.
Hij heeft überhaupt niet nagedacht.

- (15) Er hat¹ überhaupt^{1/2} keine² Gedanken.
Hij heeft überhaupt geen gedachten.

In beide gevallen is er een ambiguïteit tussen de lezingen ($\ddot{u}(\neg\phi)$) en $((\ddot{u}\neg)\phi)$.

Ook kan *überhaupt* andere negaties, zoals een onbepaald voornaamwoord, intensiveren:

- (16) Sie hat mit *überhaupt*¹ *keinem*¹ geredet.
Zij heeft met überhaupt niemand gepraat.

En tevens kunnen superlatieven worden geïntensiveerd:

- (17) Der *überhaupt* beste
De überhaupt beste

c) *Question generalisation and topic shifting*

In vraagzinnen worden de volgende twee functies onderscheiden: "*ü(??)*", can reject restrictions, mentioned or anticipated, on 'the question'" en "*ü(??)*", can also indicate that the subject has been changed to a new (related) subject, independently of restrictions, mentioned or anticipated, on discourse structure" (Fisseni, 2009: 33). In de eerste versie wordt dus de vraag geïntensiveerd:

- (18) Ich konnte Sie nirgendwo finden! Wo waren Sie *überhaupt* gestern?
Ik kon u nergens vinden! Waar was u überhaupt gisteren?
(Fisseni, 2009: 33)

Terwijl in de tweede versie het gesprek terloops/nonchalant verschuift naar een algemener onderwerp:

- (19) Ich war gestern auf einer tollen Party. Wo waren Sie *überhaupt* gestern?
Ik was gisteren op een leuk feest. Waar was u überhaupt gisteren?
(Fisseni, 2009: 33)

In het Nederlands komen de functies *Positive generalisation* en *Negation intensifier* bij *überhaupt* vaak voor, waarbij de negatie-intensivering echter alleen bij zinsnegaties voorkomt, en niet, zoals in het Duits, bij andere typen negaties (Fisseni, 2009: 34). In Nederlandse vraagzinnen komt *topic-shift* bijna niet voor.

Als *Question intensifier* komt *überhaupt* volgens Fisseni veel vaker voor bij zinnen waarin om een mogelijkheid gevraagd wordt (20a), dan bij zinnen als *Is het nodig / Klopt het dat ...* (20b).

- (20) a. Is het überhaupt nodig dat wij dit oplossen?
b. Is het überhaupt mogelijk dat wij dit oplossen?

Fisseni's verklaring is dat zinnen met *Is het nodig / Klopt het dat...* geïntensiveerd worden, maar niet gegeneraliseerd, terwijl deze functies bij zinnen met *Is het mogelijk...* wel allebei voorkomen. De functie van question intensifier is daarom volgens hem in het Nederlands niet volledig aanwezig.

Sowieso komt in het Duits heel vaak voor in combinatie met een zinsnegatie, maar nooit binnen een PP. Wel zijn er voorkomens waarin het woord een superlatief kan versterken, zoals:

- (21) der sowieso beste
de sowieso beste

Sowieso wordt hier echter als bijwoord beschouwd. Fisseni beweert dat dat volstaat, omdat *sowieso*, net als een bijwoord, bijna in alle gevallen betrekking heeft op de hele zin, of op een superlatief.

De functie van *sowieso* is: "(*sowieso* ϕ) means that ϕ holds independently of what was said or assumed" (Fisseni, 2009: 37). *Sowieso* heeft geen speciale betekenis binnen vraagzinnen of bij negaties.

In het Nederlands komt *sowieso* in dezelfde syntactische omgevingen voor als in het Duits. Alleen als versterking van superlatieven komt het zo goed als niet voor, maar ook in het Duits is deze functie niet zeer frequent.

Vaak is de functie van het verwerpen van een eerder vastgestelde beperking in het Nederlands bij *sowieso* afwezig:

- (22) Het is sowieso mooi dat Frisk zondag weer in Zweden zit.
(Fisseni, 2009: 38)

Toch blijkt deze functie ook in het Duits voor te komen:

- (23) *Dennis gefällt mir sowieso!*
'Dennis' bevalt me sowieso!
 (Fisseni, 2009: 38)

De volgende tabel (Fisseni, 2009: 42) geeft een overzicht van de verschillende functies die de woorden in beide talen kunnen hebben:

Context	überhaupt/D	sowieso/D	überhaupt/NL	sowieso/NL
Intensivering / generalisatie bewering	x	x	x	x
Zinsnegatie	x	x	x	x
NP-negatie	x	?	(-) ⁶	(-)
In vraagzinnen	x	-	(x)	(x)
Intensivering vraagzin	x	-	(x)	(x)
Topic-shifting	x	-	(x)	?

Zoals Fisseni opmerkt, geven sommige Nederlandse woordenboeken (zoals *Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands*, 1996) aan dat de woorden *überhaupt* en *sowieso* synoniem aan elkaar zijn. Dit leek hem een merkwaardige bewering, maar uit zijn onderzoek blijkt toch dat de beide woorden in het Nederlands min of meer synoniem aan elkaar zijn, of in ieder geval meer dan dat ze dat in het Duits zijn.

En als ze niet semantisch synoniem zijn, dan ten minste wel pragmatisch, aangezien ze binnen een discourse vaak door elkaar vervangen kunnen worden zonder groot betekenisverlies. Fisseni (2009: 41) verwacht ook dat *überhaupt* en *sowieso* steeds meer synoniem aan elkaar zullen worden en dat één van de twee, waarschijnlijk *überhaupt*, misschien zelfs uit het Nederlands zal verdwijnen.

⁶ Een teken tussen haakjes betekent dat de functie waarschijnlijk wel (x) of waarschijnlijk niet (-) voorkomt, maar dat er onvoldoende bewijs of voorbeelden zijn gevonden om dit aan te tonen.

3. VRAAGSTELLING EN HYPOTHESES

Het voorliggende onderzoek behandelt het gebruik van de woorden *sowieso* en *überhaupt* in zowel het Nederlands als het Duits. De analyse van deze woorden zal gebeuren aan de hand van de volgende hoofdvraag:

Hoe worden überhaupt en sowieso in het Nederlands en in het Duits gebruikt en welke verschillen bestaan er tussen de twee talen?

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven is, suggereert Fisseni (2009) dat, aangezien er in het Nederlands minder verschillende mogelijke contexten zijn voor *überhaupt* en *sowieso*, ze min of meer synoniem aan elkaar zijn, in ieder geval in pragmatisch opzicht. De indeling van deze contexten is echter gebaseerd op verschillende criteria: syntactische positie ("NP-negatie", "zinsnegatie"), zinstype ("in vraagzinnen"), semantische functie ("intensivering", "generalisatie") en discoursefunctie ("topic-shifting"). Aangezien deze categorieën niet uniform zijn, kunnen hieruit geen overtuigende conclusies worden getrokken wat betreft de synonimiteit. Het is dus mogelijk dat er toch verschillen zijn tussen het gebruik van *sowieso* en *überhaupt* in het Nederlands.

Aan de hand van een corpus kunnen de verschillende contexten en functies van deze twee woorden beter worden gespecificeerd en bestudeerd, waardoor een duidelijkere conclusie te trekken is over de eventuele synonimiteit van de woorden. De hypotheses die hieraan verbonden zijn, luiden:

Hypothese 1: *In het Nederlands zijn sowieso en überhaupt niet synoniem aan elkaar.*

Hypothese 1a: *In het Nederlands kan überhaupt in andere syntactische contexten voorkomen dan sowieso.*

Hypothese 1b: *In het Nederlands heeft überhaupt andere semantische functies dan sowieso.*

De data uit het onderzoek van Fisseni (2009) lijken bovendien te suggereren dat *sowieso* in het Duits en in het Nederlands in min of meer dezelfde contexten kan voorkomen, terwijl het Duitse *überhaupt* meer mogelijke contexten bezit dan zijn

Nederlandse variant. Parallele corpusdata kunnen in de analyse hiervan een uitkomst bieden. De hieruit volgende hypothesen zijn:

Hypothese 2: *Überhaupt is niet synoniem in het Duits en het Nederlands.*

Hypothese 2a: *Überhaupt heeft in het Duits meer mogelijke syntactische contexten dan in het Nederlands.*

Hypothese 2b: *Überhaupt heeft in het Duits meer mogelijke semantische functies dan in het Nederlands.*

Hypothese 3: *Sowieso is synoniem in het Duits en het Nederlands.*

Hypothese 3a: *Sowieso heeft in het Duits en in het Nederlands dezelfde mogelijke syntactische contexten.*

Hypothese 3b: *Sowieso heeft in het Duits en in het Nederlands dezelfde mogelijke semantische functies.*

De aan- of afwezigheid van verschillende mogelijke semantische functies heeft consequenties voor de equivalenten van de twee woorden in de andere taal. De volgende hypothesen zijn hieruit af te leiden:

Hypothese 4: *Überhaupt in een Nederlandse tekst komt in een Duitse tekst meestal met überhaupt als equivalent voor; voor überhaupt in een Duitse tekst staan in het Nederlands vaak andere equivalenten.*

Hypothese 5: *Voor sowieso in het Duits danwel in het Nederlands kan als equivalent in de andere taal meestal ook sowieso voorkomen.*

4. METHODE

4.1 Het corpus

Het voor dit onderzoek gebruikte corpus is het EuroParl corpus (Koehn, 2005). Dit bestaat uit notulen van vergaderingen van het Europees Parlement, in 21 verschillende talen, uit de periode 1996 tot 2011. Op de website van de afdeling Nederlandistiek van de Freie Universität Berlin (neon.niederlandistik.fu-berlin.de) zijn hieruit de gegevens tot 2007 voor het Nederlands en het Duits parallel aan elkaar gepubliceerd, zodat de notulen op deze manier online te doorzoeken zijn.

Aangezien binnen het Europees Parlement elk van de 23 officiële talen van de EU de voertaal kan zijn, gaat het in dit parallelle corpus niet om directe vertalingen Duits-Nederlands of Nederlands-Duits. In veel gevallen zal er een andere brontaal zijn, van waaruit naar zowel het Nederlands als naar het Duits (als naar nog andere talen) wordt vertaald. Aan de hand van dit corpus kunnen dus geen conclusies worden getrokken over directe vertalingen voor het talenpaar Duits-Nederlands, maar toch heeft het een belangrijke functie. De in de andere taal gebruikte formuleringen voor zinnen waarin in de ene taal *überhaupt* of *sowieso* voorkomt, geven namelijk extra informatie over de betekenis van deze woorden in een specifieke context.

Dit corpus is ook zeer nuttig vanwege de tekstsoort die erin voorkomt: het gaat om transcripties van gesproken tekst. Data van gesproken tekst zijn over het algemeen lastig te verkrijgen, terwijl het aannemelijk is dat partikels in gesproken taal erg belangrijk zijn (Harden, 1983: 21). Ter vergelijking: in het Lit-Text-corpus, een ander parallel corpus van de Freie Universität Berlin, met daarin vertalingen van verschillende Duits- en Nederlandstalige romans, is het aantal voorkomens van *sowieso* en *überhaupt* op één hand te tellen. Vanuit dat opzicht zijn de gesproken data van het EuroParl corpus dus zeer waardevol.

Bovendien betreft het hier formele corpusteksten. Dit in tegenstelling tot in het onderzoek van Fisseni (2009), waarin het hele internet wordt doorzocht op voorkomens van *überhaupt* en *sowieso*, en waarin dus alleen uitspraken onafhankelijk van een tekstsoort kunnen worden gedaan. Met het EuroParl corpus kan heel specifiek gekeken worden naar één bepaalde tekstsoort, die bovendien makkelijk doorzoekbaar is.

Het aantal voorkomens van beide woorden in het corpus is als volgt:

	Nederlands	Duits
Aantal voorkomens <i>sowieso</i>	407	207
Aantal voorkomens <i>überhaupt</i>	556	1007 ⁷
Totaal aantal woorden	39.778.617	37.614.344

Überhaupt komt in zowel het Nederlands als in het Duits vaker voor dan *sowieso*. Ook komt *überhaupt* vaker voor in het Duits dan in het Nederlands. Opvallend is dat *sowieso* juist vaker voorkomt in het Nederlands dan in het Duits. In relatie tot het totaal aantal woorden dat het corpus omvat, komen *sowieso* en *überhaupt* in beide talen echter slechts marginaal voor.

4.2 De werkwijze

Uit het corpus zijn per taal de eerste 50 voorkomens van *überhaupt* en van *sowieso* geanalyseerd; in totaal dus 200 zinnen. Aangezien het echter om een parallel corpus gaat waarin soms in één zin in beide talen het woord *sowieso* of *überhaupt* voorkomt, is er een aantal dubbele voorkomens. Dit betreft echter maar een zeer klein aantal: voor *überhaupt* 6 zinnen en voor *sowieso* 3.

Alle 200 voorkomens zijn ingedeeld naar syntactische en semantische kenmerken, en bovendien naar de parallele formulering in de andere taal. De syntactische categorieën hebben ten eerste betrekking tot de woordvolgorde van de zin:

- Verb-first positie (V1)
- Verb-second positie (V2)
- Verb-final positie (Vf)

Een plaats in de zin waarin *sowieso* en *überhaupt* kunnen voorkomen, is binnen een NP. Hierin staan zij echter meestal weer ingebed in attributieve participiumconstructies, die in zekere zin ook werkwoorden zijn:

⁷ De site van de Freie Universität Berlin geeft maximaal rond de 1000 resultaten per zoekopdracht weer. Het is dus waarschijnlijk dat *überhaupt* in de Duitse notulen vaker dan 1007 keer voorkomt.

- (24) a. die Politik der sowieso nie umgesetzten Weißbücher
b. *haar politiek van Witboeken die nooit worden toegepast*
(25-10-'01)

In totaal zijn hiervan slechts 6 voorkomens gevonden en deze zijn daarom buiten beschouwing gelaten.

Naast de indeling op woordvolgorde zijn de zinnen ook ingedeeld op zinstype:

- Declaratieve zin (Dz)
- Ja/nee-vraag (J/n-v)
- Open vraag (Ov)
- Infinitiefconstructie (Inf)
- Voegwoordelijke bijzin (Vbz)
- Relatieve bijzin (Rbz)
- Verb-first voegwoordelijke bijzin (V1 Vbz)

Uitgesloten van de categorie 'voegwoordelijke bijzin' zijn de indirecte vraagzinnen, zoals "Ik wil graag weten *of hij morgen ook komt.*" Deze bijzinnen beginnen weliswaar ook met een voegwoord, maar het vragende karakter van de zinnen is een belangrijk aspect om te onderscheiden, omdat het aannemelijk is dat zich hier betekenisverschillen voordoen in vergelijking met niet-vragende zinnen, zoals ook Harden (1983: 88) en Fisseni (2009: 33) die vaststellen. Indirecte vraagzinnen zijn daarom ingedeeld bij het type vraagzin dat ze zijn: ja/nee-vragen of open vragen.

Met 'Verb-first voegwoordelijke bijzinnen' worden zinnen bedoeld als "*Mocht ze nog langskomen, dan moet je haar maar de groetjes doen.*" Hierin staat weliswaar het werkwoord vooraan in de zin, en de zinnen lijken daardoor op vraagzinnen, maar eigenlijk zijn het bijzinnen in een als-dan-constructie. Ze zijn dan ook gemakkelijk om te vormen naar een voegwoordelijke bijzin: "*Als ze nog langskomt, dan moet je haar maar de groetjes doen.*"

Voor de semantische indeling van de zinnen is uitgegaan van een vereenvoudigde versie van de categorieën die Fisseni (2009) gebruikt:

- Generalisatie
- Intensivering (van de gehele (vraag)zin of van een negatie)

Verder worden de vraagzinnen ingedeeld naar de features van Harden (1983):

- Aanvallend
- Topic shift

Daarnaast wordt voor de vraagzinnen nog beoordeeld of ze kunnen voorkomen in de semantische contexten waarvoor Fisseni (2009: 34) in het Nederlands een verschillende betekenis vindt:

- Mogelijkheid
- Noodzaak

De indeling naar equivalenten in de andere taal vindt als volgt plaats: per zin is beoordeeld of in beide talen dezelfde soort constructie is gebruikt. Zo ja, dan wordt bepaald of en welke woorden in de tweede taal dezelfde betekenis dragen als *sowieso* of *überhaupt* in de eerste. Een voorbeeld:

- (25) Wir dürfen nicht riskieren, in unseren Bemühungen zur Kriminalitätsbekämpfung zurückzufallen, weil Daten zu schnell gelöscht oder überhaupt nicht gespeichert wurden.
We mogen niet het risico lopen te falen bij onze gemeenschappelijke inspanningen in de strijd tegen de misdaad, doordat gegevens te vroeg gewist of helemaal niet bewaard zijn.
(EuroParl, 13-12-'05)

De Duitse zin heeft hier dezelfde soort constructie als de Nederlandse: ook in het Nederlands had hier *überhaupt* kunnen staan. Het equivalent in de Nederlandse zin is *helemaal*.

In het volgende paar hebben de zinnen niet dezelfde soort constructie:

- (26) Man fragte sich einerseits, ob die Änderungen überhaupt wünschenswert seien, und andererseits, ob man sie während einer einjährigen Verlängerung des Programms vornehmen sollte.
Zij betroffen zowel de wenselijkheid van de wijzigingen zelf als de vraag of het verstandig was ze door te voeren in de loop van een eenjarige verlenging van het programma.
(EuroParl, 25-10-'01)

De Duitse zin gebruikt een naamwoordelijk gezegde, terwijl de Nederlandse zin dit als een NP weergeeft.

In dergelijke gevallen wordt de tweede taal op dit gebied buiten beschouwing gelaten, aangezien hieruit dan geen conclusies kunnen worden getrokken wat betreft de betekenis van *sowieso* of *überhaupt* binnen een specifieke context.

5. RESULTATEN SYNTAXIS

De verdeling van de soorten woordvolgordes en functies van de corpusdata ziet er voor *sowieso* als volgt uit:

sowieso Duits	Aantal	Zinsfunctie	Aantal	I.c.m. negatie
V2	26	Dz	26	7
Vf	24	J/n-v	1	0
		Vbz	12	3
		Rbz	11	3
Totaal	50			13

sowieso Nederlands	Aantal	Zinsfunctie	Aantal	I.c.m. negatie
V2	20	Dz	20	6
Vf	30	Vbz	19	3
		Rbz	11	3
Totaal	50			12

Sowieso komt zowel in de Duitse als in de Nederlandse data bijna niet voor in vraagzinnen (alleen in het Duits één keer in een indirecte ja/nee-vraag) en, gedeeltelijk ten gevolge daarvan, helemaal niet in V1-zinnen.

Tussen V2- en Vf-zinnen is er een ongeveer gelijke verdeling, hoewel Vf-zinnen in de Nederlandse data iets frequenter zijn. De V2-zinnen zijn in beide talen allemaal declaratief en binnen de Vf-zinnen is er een min of meer gelijke verdeling tussen voegwoordelijke en relatieve bijzinnen.

Het meestvoorkomende zinstype voor het Duits is met 52% van het totaal aantal zinnen de declaratieve zin; in de Nederlandse data zijn dit de declaratieve zin (40%) en de voegwoordelijke bijzin (38%).

Zinnen waarin negaties voorkomen, zijn voor de Duitse en de Nederlandse data ongeveer op dezelfde manier verdeeld: de meeste negaties (ongeveer de helft) komen voor bij declaratieve zinnen, een kwart bij voegwoordelijke bijzinnen en een kwart bij relatieve bijzinnen. In totaal maken de negatiezinnen in de data van beide talen ongeveer een kwart uit van het totaal aantal zinnen.

Bij *überhaupt* zijn de syntactische categorieën als volgt verdeeld:

überhaupt Duits	Aantal	Zinsfunctie	Aantal	I.c.m. negatie
V1	2	J/n-v	1	0
		V1-Vbz	1	1
V2	18	Dz	17	17
		J/n-v	1	0
Vf	30	J/n-v	4	0
		Ov	4	0
		Inf	3	1
		Vbz	16	5
		Rbz	3	1
Totaal	50			25

überhaupt Nederlands	Aantal	Zinsfunctie	Aantal	I.c.m. negatie
V1	4	J/n-v	2	0
		V1-Vbz	2	0
V2	3	Dz	2	2
		Ov	1	0
Vf	43	J/n-v	4	0
		Ov	4	0
		Inf	3	0
		Vbz	28	2
		Rbz	4	1
Totaal	50			5

Er komen in de Duitse data slechts twee V1-zinnen met *überhaupt* voor. V2-zinnen zijn er beduidend meer, en Vf-zinnen het meest. De V2-zinnen zijn bijna allemaal declaratief; en veruit de meest frequente categorie binnen de Vf-zinnen (ongeveer de helft) is de voegwoordelijke bijzin. De in totaal meest voorkomende zinstypes voor het Duits zijn ook de declaratieve zinnen (34%) en de voegwoordelijke bijzinnen (32%).

In precies de helft van het totaal aantal Duitse zinnen uit het corpus met *überhaupt* komt een negatie voor. Het grootste aandeel hiervan maken de declaratieve V2-zinnen uit: deze staan alle 17 in combinatie met een negatie. 20% van het totaal aantal Duitse zinnen is een vraagzin, waarvan ongeveer de helft een ja/nee-vraag is.

In de Nederlandse data zijn er weinig V1- en V2-zinnen en zijn de Vf-zinnen dus in de grote meerderheid. Daarbinnen zijn de voegwoordelijke

bijzinnen weer verreweg de grootste aandeelhouder. Ook in totaal zijn de voegwoordelijke bijzinnen met 56% het meest frequent.

In zinnen met negaties komt *überhaupt* in de Nederlandse data bijna niet voor: slechts in 10% van het totaal aantal zinnen.

Vraagzinnen met *überhaupt* maken ongeveer 22% van het totaal aantal zinnen uit, waarvan wederom ongeveer de helft een ja/nee-vraag is.

Een opvallend verschil tussen de Duitse en de Nederlandse data is het aantal V2-zinnen. In het Duits zijn er 18 V2-zinnen, terwijl het er in het Nederlands slechts 3 zijn.

Ook het aantal negatiezinnen verschilt sterk tussen de data van de twee talen. In het Nederlands komen ze bijna niet voor, terwijl in het Duits de helft van de zinnen een negatie bevat.

6. RESULTATEN SEMANTIEK

6.1 Functies

Überhaupt heeft in de Duitse data altijd een generaliserende functie. De bewering die wordt gedaan geldt niet alleen in dit specifieke geval, maar op een algemener niveau. Het gespreksonderwerp wordt uitgebreid of verbreed naar een bovenliggende, overkoepelende gedachte. Dit gebeurt zowel in declaratieve zinnen, als in voegwoordelijke en relatieve bijzinnen:

- (27) a. In aller Offenheit möchte ich Ihnen auch klar sagen: Dieses Ziel erreichen wir mit dem MAP IV überhaupt nicht.
Ik wil u in alle openheid ook duidelijk zeggen dat wij deze doelstelling in geen geval zullen bereiken met MOP IV.
(EuroParl, 25-10-'01)
- b. Ein gerechter Krieg, wenn es so etwas überhaupt gibt, kann nur geführt werden, wenn alle friedlichen Mittel erschöpft sind.
Er kan uitsluitend worden besloten tot een gerechtvaardigde oorlog, voorzover een oorlog al gerechtvaardigd genoemd kan worden, wanneer alle vreedzame middelen zijn uitgeput.
(EuroParl, 09-10-'02)
- c. [...], dass wir die Namen vieler Agenturen vergessen haben, vergessen haben, was sie überhaupt tun, und dass wir sie sie höchstens noch im Budget spüren, wenn wir merken, dass die Ausgaben explodieren, und das in der Regel nach wenigen Jahren.
[...] dat wij inmiddels vergeten zijn hoe ze ook alweer heten en wat zij precies doen. Als wij al iets van die agentschappen merken dan is dat in de begroting, omdat de uitgaven explosief toenemen, meestal zelfs al na een paar jaar.
(EuroParl, 18-11-'03)

Er wordt dus een algemener aspect van de situatie belicht; in (27b) wordt eerst een uitspraak gedaan over een gerechtvaardigde oorlog, maar door het partikel *überhaupt* wordt dit onderwerp op zichzelf als gespreksonderwerp genomen. Zo ook in het Nederlands:

- (28) a. De EU is überhaupt niet bevoegd om een dergelijk verbod op te leggen.
(EuroParl, 15-05-'01)
- b. We weten dat hoe minder jongeren überhaupt verdovende middelen proberen, hoe minder er later verslaafd raken.
(EuroParl, 16-04-'96)
- c. Mijnheer de Voorzitter, vandaag bespreken wij een van moeilijkste en belangrijkste vraagstukken die er überhaupt zijn.
(EuroParl, 13-12-'05)

In zowel (27) als (28) (en in alle andere Duitse en Nederlandse zinnen met *überhaupt* uit het corpus) is ook een intensivering aanwezig. Er wordt nadruk gelegd op het generaliserende perspectief. Echter, wanneer *überhaupt* in het Duits voor een negatie staat, heeft het ook de functie van negatieversterker:

- (29) Zum Schluss, nach dem Vermittlungsverfahren, haben Sie überhaupt keinen der Betroffenen mehr auf Ihrer Seite, überhaupt keinen!
Nu wij aan het eind van deze bemiddelingsprocedure zijn aanbeland, staat géén van de betrokken partijen meer aan uw kant; echt helemaal niemand!
(EuroParl, 18-11-'03)

In zin (29) is mede aan de hand van de equivalente zin goed te zien dat er een versterking van de negatie aanwezig is, aangezien *geen* met accenten wordt geschreven, en dus extra nadruk uitdrukt. De combinatie *überhaupt* met negatie zorgt daarmee in het Duits voor een ambiguïteit: zowel de gehele zin als de negatie worden geïntensiveerd.

In het Nederlands is de negatie-intensivering niet aanwezig:

- (30) a. Veel landen kampen met grote begrotingstekorten, die ze überhaupt niet zouden hebben als ze bij machte waren een eind te maken aan grootschalige werkloosheid.
(EuroParl, 24-09-'02)

- b. De EU is überhaupt niet bevoegd om een dergelijk verbod op te leggen.
(EuroParl, 15-05-'01)

Ook bij alle voorkomens van *sowieso* is er sprake van een generalisatie, maar het gaat hier om een andersoortige generalisatie dan bij *überhaupt*. Het gespreksonderwerp wordt namelijk veralgemeniseerd doordat een nieuwe reden of een nieuw argument wordt aangeduid of geïntroduceerd, dat ervoor zorgt dat het punt dat oorspronkelijk (expliciet of impliciet) ter discussie stond, niet meer relevant is en verworpen kan worden:

- (31) a. Es geht nicht nur darum, die Daten zu übermitteln oder dies zu verhindern, denn ein großer Teil wird sowieso weitergeleitet.
De vraag is niet simpelweg of we toestaan of verhinderen dat gegevens worden overgedragen. Veel van die gegevens worden nu al uitgewisseld.
(EuroParl, 03-03-'12)
- b. Die neuen Europol-Pläne sind noch um einiges widerlicher, als es die Aufgabe von Polizisten sowieso schon ist.
De nieuwe plannen voor Europol zijn nog heel wat walgelijker dan het werk van de politie toch al is.
(EuroParl, 08-04-'03)
- c. Ich muss noch eine Weile länger dabei sein, um die Definitionen von rechts und links zu verstehen, die meines Erachtens sowieso recht unsinnig sind.
Ik denk dat ik nog heel wat langer zal moeten meelopen voordat ik de definities van conservatief en progressief ooit begrijpen, hoewel ik dit soort definities sowieso nogal onzinnig vind.
(EuroParl, 21-07-'04)

De gegevens waarover gesproken wordt in (31a), bijvoorbeeld, worden al uitgewisseld; het is daardoor irrelevant om te discussiëren of na te denken over de vraag of dit toegestaan moet worden of niet.

Ook in alle Nederlandse zinnen uit het corpus is deze functie van introductie van een nieuwe, algemenere reden aanwezig:

- (32) a. Veel van de amendementen van mijn fractie zijn helaas niet overgenomen, al zou het verslag er beter van zijn geworden, en het verslag komt mijns inziens sowieso te laat om de ideeën van de Europese Commissie over dit uiterst belangrijke onderwerp te beïnvloeden.
(EuroParl, 15-12-'05)
- b. Zo verleent het eerste artikel van de aanbeveling ons met een royaal gebaar het recht om overeenkomsten met betrekking tot de CFA-franc te handhaven, terwijl we dat recht sowieso al hebben.
(EuroParl, 12-01-'99)
- c. De strijd tegen het terrorisme is fundamenteel verbonden aan maatregelen die sowieso de kwetsbaarheid van onze samenleving verminderen.
(EuroParl, 07-06-'05)

In (32b) stond een bepaald recht ter discussie, maar door het woord *sowieso* te gebruiken, zorgt de spreker ervoor dat deze discussie helemaal niet relevant is.

Net als bij *überhaupt* komt ook bij *sowieso* in beide talen in alle zinnen een intensiverende functie voor. Aangezien *sowieso* betrekking heeft op de hele zin, wordt deze nadruk aan de hele zin gegeven.

In zinnen met een negatie heeft *sowieso* in het Duits en in het Nederlands geen afwijkende functie, maar behoudt dezelfde zinsintensivering:

- (33) a. Dann gibt es andere, denen das europäische Gesellschaftsmodell sowieso nicht passt, denen ist dieser Streit gerade recht.
Dan zijn er weer anderen die het toch al niet eens zijn met het Europees sociaal model en hun komt deze discussie goed van pas.
(EuroParl, 06-11-'02)
- b. Mijnheer Ephremidis, ze zullen sowieso geen gymnastieoefeningen gaan doen omdat ze, naar het schijnt, per tractor komen.
(EuroParl, 10-02-'99)

Het uiteindelijke overzicht van de functies van *sowieso* en *überhaupt* komt er daarmee als volgt uit te zien:

	sowieso NL	sowieso DE	überhaupt NL	überhaupt DE
Generalisering door introductie nieuw argument	+	+	-	-
Generalisering	-	-	+	+
Zinsintensivering	+	+	+	+
Intensivering negatie	-	-	-	+

In vraagzinnen heeft *überhaupt* in beide talen de generaliserende en intensiverende functie, maar daar kan nog een aspect bijkomen: een vraagzin met *überhaupt* kan aanvallend overkomen of juist terloops het gespreksonderwerp veranderen.

	überhaupt NL	überhaupt DE
Aanvallend	8	6
Topic shift	0	0
Totaal aantal vraagzinnen	11	10

Met dit laatste wordt de topic-shift van Fisseni (2009) bedoeld. In de corpusdata komt deze functie echter helemaal niet voor. De aanvallende functie houdt in dat niet alleen de vraag geïntensiveerd wordt, maar de competentie van de aangesprokene perso(o)n(en) in het algemeen in twijfel wordt getrokken (Harden, 1983: 87):

- (34) a. Gestern ging es im Haushaltsausschuss um einen Punkt, bei dem man sich fragt, warum er überhaupt auf die Tagesordnung gesetzt wurde, [...]
Gisteren is er in de Begrotingscommissie een punt besproken waarvan ik me afvraag waarom het überhaupt op de agenda was gezet.
(EuroParl, 13-12-'05)
- b. Wat heeft een eigen regering überhaupt voor ons voor zin?
(EuroParl, 15-05-'01)

De topic-shift-functie is compleet afwezig, de aanvallende functie is daarentegen in vraagzinnen zeer frequent. Dit is waarschijnlijk te verklaren door het feit dat het hier om politieke discussies gaat. Het is een formele gesprekssituatie waarin

men elkaar moet overtuigen en een sterke retoriek gebruikt, en daarbij kan de aanvallende functie goed van pas komen.

In tegenstelling tot wat Fisseni (2009: 21-22) vaststelt, komt *überhaupt* in de Nederlandse data zowel in vraagzinnen met *is het mogelijk...* als met *is het nodig...* voor. Dit doet zich weliswaar slechts enkele keren in het corpus voor, maar het is wel ongeveer even frequent als in het Duits.

	Aantal voorkomens Nederlands	Aantal voorkomens Duits
überhaupt + mogelijk	2	2
überhaupt + nodig	3	1

Fisseni concludeert uit de afwezigheid van zinnen met *überhaupt nodig* in zijn Nederlandse data, dat *überhaupt* in het Nederlands in zinnen met *mogelijk* de functie domain-widener heeft, en in zinnen met *nodig* alleen de functie question-intensifier. De data uit het EuroParl corpus spreken dit tegen:

- (35) a. Ik vraag mij overigens af of het überhaupt wel mogelijk is zich tegen deze formule te verzetten en hoe men dit verzet ten overstaan van de visserijsector kan rechtvaardigen.
(EuroParl, 27-10-'00)
- b. We hebben een begrotingssysteem dat veel te ingewikkeld is, maar mijn vraag is: hebben we überhaupt wel een begroting nodig?
(EuroParl, 05-04-'06)

Überhaupt geeft hier zowel in zin (35a) als in zin (35b) een generalisering van de zin aan, en kan in vraagzinnen dus wel degelijk de functie van domain-widener hebben in verschillende contexten.

Om aan te tonen dat *sowieso* en *überhaupt* niet door elkaar te vervangen zijn, is een substitutietest uitgevoerd.

- (36) a. Mijns inziens zal er bij de onderhandelingen een tekst van onbetwistbare waarde uit de bus komen als daarin de correcties worden opgenomen waarover de EU-ministers sowieso al een akkoord hebben bereikt.
(EuroParl, 13-12-'05)

- b. *Mijns inziens zal er bij de onderhandelingen een tekst van onbetwistbare waarde uit de bus komen als daarin de correcties worden opgenomen waarover de EU-ministers überhaupt al een akkoord hebben bereikt.
- (37) a. Mijnheer de Voorzitter, vandaag bespreken wij een van moeilijkste en belangrijkste vraagstukken die er überhaupt zijn.
(EuroParl, 13-12-'05)
- b. *Mijnheer de Voorzitter, vandaag bespreken wij een van moeilijkste en belangrijkste vraagstukken die er sowieso zijn.

Bij het lezen van de afzonderlijke zinnen kan het in sommige gevallen lijken alsof de woorden uitwisselbaar zijn, maar zodra men op de context let, is altijd alleen *überhaupt* of *sowieso* op zijn plaats. Er is ofwel sprake van een normale generalisering, of van een generalisering door introductie van een algemener geldend argument. De beide woorden zijn dus nooit door elkaar te vervangen zonder dat de betekenis verandert. Er is wel één curieus geval van *sowieso* gevonden:

- (38) Voorlichting is van cruciaal belang om te voorkomen dat mensen sowieso door HIV geïnfecteerd raken, maar toegang tot geneesmiddelen maakt wel degelijk verschil.
(EuroParl, 04-10-'01)

Hier lijkt *sowieso* niet op zijn plaats te zijn: er is geen verondersteld of uitgesproken probleem of discussiepunt dat als irrelevant wordt verklaard, maar juist een onderwerp, namelijk de vastgestelde HIV-infectie, waarover een algemene uitspraak wordt gedaan. *Überhaupt* zou om die reden beter in deze zin passen.

6.2 Equivalenten

Waar *sowieso* in de Duitse zin staat, staan de volgende equivalenten in de parallelle Nederlandse zin:

Equivalent sowieso in Nederlands	Aantal voorkomens
Geen gelijke constructie	1
∅ ⁸	12
<i>sowieso (al)</i>	9
<i>toch (al)</i>	9
<i>hoe dan ook</i>	5
<i>in elk / geen / ieder geval</i> ⁹	3
<i>overigens</i>	3
<i>nu (al)</i>	2
<i>(trouwens) toch</i>	1
<i>al</i>	1
<i>al helemaal</i>	1
<i>immers</i>	1
<i>nu eenmaal</i>	1
<i>uiteeraard</i>	1
Totaal	50

In ongeveer een kwart van de gevallen komt er geen equivalent voor in de Nederlandse zin; deze zinnen kunnen dan ook geen inzicht bieden in de betekenisanalyse van het Duitse woord.

In ongeveer 10% van de gevallen staat *sowieso (al)* zowel in de Duitse als de Nederlandse zin, en ook *toch (al)* en *hoe dan ook* komen vaak voor. Opvallend is de combinatie met *al*. In totaal zijn er 9 voorkomens van *al* als equivalent, met of zonder ander woord (*sowieso*, *toch*, *nu*, of *helemaal*) erbij.

Voor het Nederlandse *sowieso* zien de equivalenten er als volgt uit:

Equivalent sowieso in Duits	Aantal voorkomens
Geen gelijke constructie	1
∅	18
<i>ohnein</i>	14
<i>auf jeden Fall / in jedem Fall(e) / jedenfalls</i>	9
<i>sowieso</i>	3
<i>ja</i>	2
<i>überhaupt</i>	1
<i>bereits</i>	1
<i>natürlich</i>	1
Totaal	50

Ruim een derde van de voorkomens van *sowieso* in het Nederlands heeft geen equivalent in het Duits.

⁸ Het ∅-teken houdt in dat er geen equivalent in de andere taal voorkomt.

⁹ Waar een equivalent met een negatie voorkomt, staat ook in de eerste taal een negatie. In de tweede taal is deze soms echter geïntegreerd geraakt in de formulering en daardoor niet weglaatbaar. Vergelijk *sowieso nicht* tegenover *in geen geval*.

In meer dan een kwart van de gevallen staat in de Duitse zin *ohnehin*; dit woord lijkt dus sterk overeen te komen met *sowieso* in het Nederlands. Ook *auf jeden Fall* en varianten daarop komen vaak voor (bijna 10%).

Opmerkelijk is dat *sowieso* slechts 3 keer als equivalent van *sowieso* aangetroffen wordt, waar dat bij de Duitse data 3 keer zo vaak het geval was. Een ander opvallend feit is het voorkomen van *überhaupt* als equivalent. Ook al is het maar één keer, toch is dit een indicatie voor het bestaan van overeenkomsten tussen de twee woorden.

Waar *überhaupt* in het Duits staat, staan in het Nederlands de volgende equivalenten:

Equivalent <i>überhaupt</i> in Nederlands	Aantal voorkomens
Geen gelijke constructie	8
∅	15
<i>helemaal</i>	8
<i>überhaupt</i>	5
<i>al</i>	3
<i>absoluut</i>	2
<i>in geen enkel opzicht / in geen geval</i>	2
<i>zelfs maar</i>	2
<i>hoegenaamd</i>	1
<i>in het geheel</i>	1
<i>niet eens</i>	1
<i>ooit</i>	1
<i>wel</i>	1
Totaal	50

15% van de zinnen heeft niet dezelfde soort constructie en 30% heeft geen equivalent in het Nederlands. Slechts iets meer dan de helft van de Duitse data blijft dus nog over voor analyse.

Het meest voorkomende equivalent is *helemaal*, gevolgd door *überhaupt*. Ook *al* is aanwezig als equivalent, net als bij de data voor het Duitse *sowieso*.

De Duitse equivalenten die voorkomen bij de Nederlandse data met *überhaupt* zijn als volgt verdeeld:

Equivalent <i>überhaupt</i> in Duits	Aantal voorkomens
Geen gelijke constructie	6
∅	11
<i>überhaupt (je / generell)</i>	30
<i>tatsächlich</i>	2
<i>so oder so</i>	1
Totaal	50

Het valt meteen op dat er hier, in vergelijking met alle andere tabellen, heel weinig verschillende soorten equivalenten voorkomen. Een derde van de data is niet bruikbaar, maar de rest geeft een duidelijk beeld: 30 van de 33 resterende zinnen heeft *überhaupt* als Duits equivalent.

Toch moet ook de aanwezigheid van *so oder so* opgemerkt worden, dat veel lijkt op *sowieso*, in dat het twee mogelijkheden aangeeft die als irrelevant worden bestempeld.

7. CONCLUSIE

Aan de hand van de resultaten uit hoofdstuk 5 en 6 kan nu worden vastgesteld of de gestelde hypothesen waar zijn, en op welke gebieden de uitkomsten eventueel verschillen van wat voorspeld was, te beginnen met *überhaupt*.

Hypothese 2: *Überhaupt is niet synoniem in het Duits en het Nederlands.*

Hypothese 2a: *Überhaupt heeft in het Duits meer mogelijke syntactische contexten dan in het Nederlands.*

Hypothese 2b: *Überhaupt heeft in het Duits meer mogelijke semantische functies dan in het Nederlands.*

De resultaten maken duidelijk dat *überhaupt* in het Duits inderdaad meer mogelijke semantische functies heeft dan in het Nederlands. De functie van negatie-intensivering is immers alleen in het Duits te vinden. Dit verklaart ook het syntactische verschil dat *überhaupt* in het Nederlands bijna niet met negaties voorkomt. Ook declaratieve V2-zinnen met *überhaupt* komen in het Duits veel vaker voor dan in het Nederlands. Er kan dus geconcludeerd worden dat *überhaupt* niet synoniem is in de beide talen. De hypothese wat betreft de equivalenten die hieruit volgde, luidde:

Hypothese 4: *Überhaupt in een Nederlandse tekst komt in een Duitse tekst meestal met überhaupt als equivalent voor; voor überhaupt in een Duitse tekst staan in het Nederlands vaak andere equivalenten.*

Ook wat betreft de equivalentie in de andere taal blijkt de gestelde hypothese waar. Bij het Nederlandse *überhaupt* wordt in het Duits in bijna alle gevallen *überhaupt* gebruikt, terwijl dat andersom niet het geval is. Dit volgt uit de afwezigheid van bepaalde semantische functies en syntactische contexten voor *überhaupt* in het Nederlands: er zijn andere equivalenten nodig om deze uit te drukken. Dit klopt ook met de gevonden resultaten: waar in het Duits *überhaupt* staat, komt in het Nederlands het vaakst *helemaal* voor. Dit woord bezit juist de afwezige negatie-intensiverende functie:

(39) Wieder einmal sind es die Frauen, die am meisten darunter zu leiden haben, denn sie zählen überhaupt nicht, obgleich sie in vielen Fällen für sehr große, vielköpfige Familien zu sorgen haben.

De vrouwen zijn daarbij andermaal het allergrootste slachtoffer want die tellen helemaal niet mee, hoewel zij in veel gevallen alleen moeten zorgen voor zeer grote, uitgebreide families.

(EuroParl, 10-04-'03)

De hypothesen voor *sowieso* luiden:

Hypothese 3: *Sowieso is synoniem in het Duits en het Nederlands.*

Hypothese 3a: *Sowieso heeft in het Duits en in het Nederlands dezelfde mogelijke syntactische contexten.*

Hypothese 3b: *Sowieso heeft in het Duits en in het Nederlands dezelfde mogelijke semantische functies.*

Voor *sowieso* geldt dat er, afgezien van één vraagzin in het Duits, geen verschillende syntactische contexten voorkomen in de twee talen. Ook in de semantische functies zit geen verschil, en er kan daarom geconcludeerd worden dat het partikel, zoals verwacht, in beide talen synoniem is. De daaruit volgende hypothese voor de equivalenten was:

Hypothese 5: *Voor sowieso in het Duits danwel in het Nederlands kan als equivalent in de andere taal meestal ook sowieso voorkomen.*

Dit lijkt niet het geval te zijn: in het Nederlands komt *sowieso* redelijk vaak voor, maar ook de equivalenten *toch (al)* en *hoe dan ook* zijn frequent.

(40) a. Eine Kontrolle an den Außengrenzen erfolgt sowieso, ob es nun eine Verbindung zum Übereinkommen über die Außengrenzen gibt oder nicht.

Of die nu wel of niet gekoppeld is aan het Verdrag over de Buitengrenzen, de controle aan de buitengrenzen wordt hoe dan ook uitgevoerd.

(EuroParl, 28-05-'97)

- b. 1999 werden wir ja sowieso eine Gesamtüberprüfung machen.
In 1999 zullen we immers toch een algehele controle uitvoeren.
(EuroParl, 17-09-'97)

Toch is dit te verklaren: *hoe dan ook* en *toch* hebben dezelfde generaliserende functie als *sowieso* in het Nederlands. Ze geven aan dat iets in ieder geval gebeurt, onafhankelijk van eventuele andere omstandigheden.

Ook het Duits heeft veel andere frequente equivalenten dan *sowieso*, namelijk *ohnehin* en de combinatiegroep *auf jeden Fall / in jedem Fall(e) / jedenfalls*. Maar ook deze equivalenten zijn gemakkelijk te verklaren: zij verwerpen eveneens restricties die mogelijk voor de bewering gelden.

- (41) a. *Die twee verdwijnen nu sowieso al van de markt. Maar alle 70 moeten ze weg.*

Die zwei werden jetzt ohnehin vom Markt genommen, aber sämtliche 70 Flammhemmer müssen zurückgenommen werden.
(EuroParl, 15-05-'01)

- b. *Als hij over wapens beschikt, weet hij waar hij ze verbergt, en als de CIA of andere geheime diensten weten waar deze wapens verborgen zijn, kunnen ze dat aan iedereen vertellen, aangezien de vijand daarvan sowieso op de hoogte is.*

Wenn er Waffen besitzt, weiß er, wo er sie versteckt, und wenn der CIA oder die anderen Geheimdienste wissen, wo diese Waffen versteckt sind, dann kann man das allen sagen, denn der Feind weiß es ja auf jeden Fall.
(EuroParl, 14-01-'03)

Ohnehin wordt in het Duits ook wel gezien als een meer formele versie van *sowieso* (Helbig, 1994: 219), en aangezien de data hier uit een corpus met formeel taalgebruik komen, is het te verwachten dat *ohnehin* vaker voorkomt dan *sowieso*.

Ook de aard van het corpus kan hier een rol spelen: bij een directe vertaling zou de vertaler er misschien eerder voor kiezen om *sowieso* (of *überhaupt*) te laten staan. Aangezien in dit corpus de brontekst echter uit een taal kan komen waarin deze woorden niet voorkomen, wordt de vertaler

gedwongen om zelf een vertaling te bedenken, waardoor een grotere variatie aan equivalenten optreedt. Ondanks de aanwezigheid van andere equivalenten in beide talen is *sowieso* in het Duits en het Nederlands dus nog steeds synoniem.

Wat betreft de synonimiteit van de twee woorden binnen het Nederlands was de volgende hypothese gesteld:

Hypothese 1: *In het Nederlands zijn sowieso en überhaupt niet synoniem aan elkaar.*

Hypothese 1a: *In het Nederlands kan überhaupt in andere syntactische contexten voorkomen dan sowieso.*

Hypothese 1b: *In het Nederlands heeft überhaupt andere semantische functies dan sowieso.*

Zoals voorspeld kan *überhaupt* in het Nederlands in meer verschillende syntactische contexten voorkomen dan *sowieso*; de belangrijkste daarvan zijn vraagzinnen. Op semantisch gebied verschillen ze ook van elkaar, in dat *überhaupt* het gespreksonderwerp van een specifiek naar een algemeen gezichtspunt brengt, maar *sowieso* een bepaalde discussie kan verwerpen door middel van een nieuw argument. *Sowieso* en *überhaupt* zijn in het Nederlands dus niet synoniem.

Daarmee is Fisseni's functie "intensification/generalisation" (2009: 42), die hij zowel voor *überhaupt* als *sowieso* aanwezig acht, ongeldig verklaard, aangezien het hier helemaal niet om dezelfde functie draait.

Ook de conclusie van Fisseni (2009: 40) dat *sowieso* en *überhaupt* in het Nederlands pragmatisch gezien synoniem zijn, kan niet bevestigd worden. In sommige van de zinnen bestaat weliswaar de mogelijkheid om te substitueren met een relatief klein betekenisverschil, maar in de meeste gevallen is dit helemaal niet mogelijk.

Fisseni (2009: 41) beweert bovendien: "*überhaupt* and *sowieso* seem to develop into perfect synonyms in Dutch, as the functions distinguishing them from each other in German are taken by 'native' words and are thus not available. If synonymisation continues, we may expect the extinction of one of them". Van synonimiteit in het Nederlands is echter geen sprake, dus is de vraag of één van de twee partikels uit de taal zal verdwijnen *sowieso* niet relevant.

Wel klopt Fisseni's conclusie (2009: 38) dat *überhaupt* en *sowieso* in het Duits sterker van elkaar verschillen dan dat ze dat in het Nederlands doen. De functie van negatieversterking is immers alleen bij het Duitse *überhaupt* aanwezig.

Het zou interessant zijn om de topic-shift functie die zowel Helbig (1994: 223) als Harden (1983: 85) als Fisseni (2009: 33) nog verder te onderzoeken. Vanwege het formele karakter van het EuroParl-corpus komt deze functie helemaal niet voor, maar het zou kunnen dat deze in een corpus met informeler taalgebruik wel te vinden is, en aanvullende informatie over (de verschillen in) de betekenis van deze partikels kan leveren.

Een ander punt voor verder onderzoek ligt in de aard van de gebruikte data uit het EuroParl-corpus. Dit is weliswaar een parallel corpus, maar de vertalingen zijn niet allemaal direct. Indien alleen de directe vertalingen (Nederlands-Duits of Duits-Nederlands) hieruit worden gefilterd, kunnen niet alleen uitspraken worden gedaan over equivalentie, maar ook over welke alternatieve vertalingen een vertaler daadwerkelijk voor de twee partikels gebruikt, en of hij dat *überhaupt* wel doet.

BIBLIOGRAFIE

- Eggs, F. (2003): Weiß sowieso jeder - Eine funktional-grammatische Analyse der Ausdrücke sowieso, eh, ohnedies und ohnehin. In: Hoffmann, L., *Funktionale Syntax - Die pragmatische Perspektive*, p. 270-306. Berlin/New York: De Gruyter.
- Fisseni, B. (2009): Überhaupt und sowieso and überhaupt en sowieso. In: Cölfen, H., Rothkegel, A., Schmitz, U., Schröder, B. (red.), *Sprache und Datenverarbeitung 33 (1-2/09)*, p. 25-43. Bonn: Institut für Kommunikationswissenschaften der Universität Bonn.
- Harden, T. (1983): *An Analysis of the Semantic Field of the German Particles 'überhaupt' and 'eigentlich'*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Helbig, G. (1994): *Lexikon deutscher Partikeln*. Leipzig: Langenscheidt - Verlag Enzyklopädie.
- Koehn, P. (2005): Europarl - A Parallel Corpus for Statistical Machine Translation (MT Summit), Release v3 09/2007.
(<http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/de/corpus>)
- Kramers J. (1919): *Kramers' woordentolk - Bevattende de vertaling en verklaring van ruim 30000 vreemde woorden en uitdrukkingen*, 16de druk. Gouda: G.B. van Goor Zonen.
- Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., Schoonheim, T., Sijs, N. van der (2007): *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands (EWN)*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
(<http://www.etymologie.nl>)
- Redactie Onze Taal (2010): *En het mooiste Duitse woord van onze taal is... fingerspitzengefühl*. In: *Onze Taal*, 01/2010. Den Haag: Genootschap Onze Taal.
- Royen, G. (1946): *Ongaaf Nederlands*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij.
- Sanders, E. (2004): Sowieso. In: *Woorden met een verhaal*. Amsterdam/Rotterdam: Prometheus/NRC Handelsblad
- Sijs, N. van der (1996): *Leenwoordenboek - De invloed van andere talen op het Nederlands*. Den Haag: SDU Uitgevers.
- Stoks, F.C.M (2000): *Van Dale Handwoordenboek Nederlands-Duits / Duits-Nederlands*. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Sterkenburg, P.G.J. van, Verburg, M.E. (1996): *Van Dale Handwoordenboek Hedendaags Nederlands*, 2de druk. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Veen, P.A.F. van, Sijs, N. van der (1997): *Van Dale Etymologisch woordenboek*. Utrecht/Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

BIJLAGE

A. sowieso Duits

		Woord- volgorde	Zins- type	Nega- tie		Zelfde con- structie	Equiva- lent
6.3.2012							
33	Keine Krabben, keine Touristen, kein Geld! Und sowieso keine alternativen Arbeitsplätze, schon gar nicht im Fischereisektor.	V2	Dz	N	Geen krabben betekent echter geen toeristen en geen geld, en sowieso geen alternatieve arbeidsplaatsen, zeer zeker niet in de visserijsector.	1	sowieso
18	Die Arbeit unseres Parlaments wird sowieso schon nicht immer mit besonderem Interesse verfolgt; wenn wir nun auch noch so vorgehen, daß wir den Journalisten ihre Arbeit unmöglich machen, dann wird es immer unwahrscheinlicher, daß sie unsere Arbeit auch in Zukunft verfolgen.	V2	Dz	N	Niet alle werkzaamheden van ons Parlement worden door de pers met zoveel enthousiasme gevolgd. Als wij het werk van de journalisten onmogelijk maken, zullen zij nog minder geneigd zijn onze werkzaamheden bij andere gelegenheden te volgen.	0	
19	Dritte Bemerkung: Unsere Meinung wird sowieso keinerlei Rolle spielen.	V2	Dz	N	Ten derde is onze mening van geen enkel belang.	1	0
29	Wir wollen nicht, dass uns auch das Vorhaben betreffend die Zukunft der Europäischen Union nur vorgelegt wird, damit wir eine befürwortende Stellungnahme dazu abgeben, denn das hieße nicht anderes als zu sagen: Debattiert ihr ruhig, solange ihr wollt, am Text werdet ihr sowieso nichts ändern dürfen.	V2	Dz	N	We willen niet dat we ook bij het project voor de toekomst van de Unie alleen maar onze instemming mogen geven. Dat is zoveel als zeggen: jullie kunnen discussiëren zoveel je wilt, maar de tekst kunnen jullie niet veranderen.	1	0
7	Vielen Dank, Herr von Habsburg, dies steht sowieso nicht im Protokoll, sondern im ausführlichen Sitzungsbericht.	V2	Dz	N	Dank u wel, mijnheer von Habsburg. Uw opmerking staat overigens niet in de notulen maar in het volledig verslag van de vergaderingen.	1	overigens

10	An der Parlamentsarbeit nehmen die Herrschaften sowieso nicht teil.	V2	Dz	N	Aan de parlementaire werkzaamheden nemen deze personen al helemaal niet deel.	1	al helemaal
39	Diese wird es sowieso nicht rechtzeitig geben, damit ein Wiederauffüllungsplan für Kabeljaubestände verabschiedet werden kann.	V2	Dz	N	Sowieso kunnen die niet worden opgezet voordat er een herstelplan voor kabeljauwbestanden wordt aangenomen.	1	sowieso
24	Eine Kontrolle an den Außengrenzen erfolgt sowieso , ob es nun eine Verbindung zum Übereinkommen über die Außengrenzen gibt oder nicht.	V2	Dz		Of die nu wel of niet gekoppeld is aan het Verdrag over de Buitengrenzen, de controle aan de buitengrenzen wordt hoe dan ook uitgevoerd.	1	hoe dan ook
43	Er macht das wahrscheinlich sowieso , weil er auf jeden Fall die Wahl verlieren würde, wenn sie denn stattfindet.	V2	Dz		Hij doet dat waarschijnlijk hoe dan ook, omdat hij de verkiezingen in ieder geval verliest als die zouden plaatsvinden.	1	hoe dan ook
12	Auch in Bosnien sind Flüchtlinge aus dem Kosovo, und nach Deutschland und Italien kommen sie sowieso!	V2	Dz		Uiteraard komen ook vluchtelingen naar Duitsland en Italië.	1	uiteraard
15	Abgrenzungsprobleme werden sowieso auftreten, und wenn wir nicht deutlich sagen, was wir akzeptieren oder nicht akzeptieren, so geben wir unseren Kindern und Jugendlichen nur unklare Signale.	V2	Dz		Dan komt de problematische vraag op, waar de grenzen moeten worden getrokken; en onduidelijkheid over wat wij wel en niet accepteren, geeft maar onduidelijke signalen af aan onze kinderen en jongeren.	1	0
16	Im übrigen sind beim Rat sowieso 256 Entscheidungen anhängig, während bei uns nur 52 Entscheidungen anhängig sind.	V2	Dz		Bij de Raad zijn overigens 256 besluiten aanhangig, bij ons slechts 52.	1	0
42	Zudem will ich das Parlament nicht ermüden, denn ich würde sowieso nur zu leeren Sitzen sprechen, da praktisch niemand mehr im Saal ist außer der leidgeprüften Europäischen Kommission, die natürlich, wie auch die Präsidentschaft, hier fünf Stunden ohne Unterbrechung ausgeharrt hat.	V2	Dz		Bovendien ligt het niet in mijn bedoeling om dit Parlement nog langer te doen lijden. Per slot van rekening zouden alleen de stoelen daarvan het slachtoffer zijn aangezien er vrijwel niemand meer overblijft behalve de lijdzame Europese Commissie die haar stoel tijdens de afgelopen vijf uur niet heeft verlaten, net zoals het voorzitterschap.	1	0

44	Die EU wirbt für sich mit mehr Demokratie, größerer Transparenz und einer EU für die Bürger, aber in Wirklichkeit ist die EU das genaue Gegenteil: Je mehr EU, desto weniger Demokratie, Transparenz und Verantwortung - die Bürger sind sowieso zu weit weg und erfahren davon nichts.	V2	Dz	De EU heeft het in haar propaganda over meer democratie, meer transparantie, een EU voor de burgers, maar de realiteit is het tegenovergestelde: hoe meer EU, des te minder democratie, des te minder transparantie, des te minder verantwoordelijkheid - maar de burgers zitten te ver weg om dat te kunnen ontdekken.	1	0
48	Es geht nicht nur darum, die Daten zu übermitteln oder dies zu verhindern, denn ein großer Teil wird sowieso weitergeleitet.	V2	Dz	De vraag is niet simpelweg of we toestaan of verhinderen dat gegevens worden overgedragen. Veel van die gegevens worden nu al uitgewisseld.	1	nu al
26	Sie werden sowieso in der Begründung erläutert.	V2	Dz	Dat gebeurt immers in de toelichting van de aanbeveling.	1	immers
11	Die Union müßte sowieso reformiert werden, aber wir brauchen die Reform auch, um die Union erweiterungsfähig zu machen, was die ganz große historische Aufgabe nach der Einführung des Euro sein wird.	V2	Dz	De Unie moet hoe dan ook worden hervormd, maar wij hebben de hervorming ook nodig om de Unie voor te bereiden op de uitbreiding. Dat wordt na de invoering van de euro onze grote historische opdracht.	1	hoe dan ook
30	Dieser ganze Skandal ist sowieso nur durch eine Indiskretion rausgekommen, und nicht, weil Sie dahinter her waren!	V2	Dz	Dit hele schandaal is trouwens toch alleen maar door een indiscretie naar buiten gekomen en niet omdat u er achteraan zat!	1	(trouwens) toch
20	Ich würde sie gern übernehmen. Ich wollte sowieso eine Zusatzfrage stellen.	V2	Dz	Ik was sowieso van plan om een aanvullende vraag te stellen.	1	sowieso
51	1999 werden wir ja sowieso eine Gesamtüberprüfung machen.	V2	Dz	In 1999 zullen we immers toch een algehele controle uitvoeren.	1	toch
52	In zwei Jahren werden wir sowieso dem Parlament einen Bericht vorlegen.	V2	Dz	Over twee jaar zullen we in ieder geval een verslag voorleggen aan het Parlement.	1	in ieder geval
13	Danach kommen viele Länder dazu, und dann müssen wir sowieso viel bessere, effizientere und konzentriertere Strukturen schaffen.	V2	Dz	Daarna komen er veel landen bij, en dan moeten we hoe dan ook voor veel betere, doelmatigere en gerichte structuren zorgen.	1	hoe dan ook

21	Man könnte argumentieren, dass das Parlament sich gar nicht mehr mit diesen verbrauchten Themen beschäftigen müsse, denn nun mache die neue Kommission ja - so heißt es - sowieso alles besser.	V2	Dz	Je zou kunnen zeggen dat het Parlement geen oude koeien uit de sloot zou moeten halen, ook al omdat de Commissie alles nu toch al beter doet.	1	toch al
22	Dann sind wir sowieso nur dazu da, die Kommas in Richtlinienvorschläge zu setzen, statt auf die tatsächliche politische Tagesordnung Einfluß zu nehmen.	V2	Dz	Dan betekent dit dat we alleen bereid zijn om komma's in de richtlijnen te verbeteren in plaats van onze stempel te drukken op de politieke agenda.	1	0
3	Zum einen erscheint mir der erste Zeitraum von fünf Jahren sowieso außergewöhnlich lang für einen vorübergehenden Schutz.	V2	Dz	De eerste is dat ik sowieso de eerste periode van vijf jaar al buitengewoon lang vind voor een tijdelijke status.	1	sowieso (al)
14	Die Änderungsanträge, die in der Empfehlung für die zweite Lesung aufzufinden sind, atmen einen defätistischen Geist: Es sei sowieso kaum etwas zu machen, deshalb sollte man sich auf die Begrenzung des schlimmsten Schadens beschränken.	V2	Dz	De amendementen die terugkomen in de aanbeveling voor de tweede lezing ademen een defaitistische geest. Zo van: er is toch weinig aan te doen, laten we de ergste schade nu maar beperken.	1	toch
1	Ob es sowieso irgendwann einmal dazu gekommen wäre oder nicht, ist für mich nicht relevant.	Vf	J/n-v	Of hetzelfde resultaat wellicht op een andere manier en op een ander tijdstip had kunnen worden bereikt, lijkt mij geen relevante vraag.	1	0
49	Als wir dafür eintraten, erhielten wir keine Unterstützung, darum höre ich mir jetzt ungern die Kritik derjenigen an, die uns sowieso nicht unterstützten. Aber das ist Politik!	Vf	Rbz N	Toen wij ervoor pleitten, kregen we er geen steun voor, dus ik vind het jammer dat de mensen die ons toen niet steunden, ons nu bekritisieren, maar zo gaat dat in de politiek!	1	0

5	Wie kann man sich da dem Glauben hingeben, der Arbeitslosigkeit und der wachsenden Armut in den fünfzehn Mitgliedstaaten Einhalt gebieten zu können, wenn auf der einen Seite der Sozialstaat verneint wird - der sowieso nie verwirklicht wurde, weil wir es schon immer mit übertriebenem Versorgungsdenken und nicht mit echter sozialer Solidarität zu tun gehabt haben - und auf der anderen Seite im Laufe weniger Jahre Länder in die Union aufgenommen werden sollen, wo die wirtschaftliche Lage bedenklich und die Arbeitslosigkeit noch größer ist als in den fünfzehn Mitgliedstaaten?	Vf	Rbz	N	Hoe kan men de werkloosheid en de armoede in de vijftien landen bestrijden als men, enerzijds, de sociale staat afwijst - die overigens nooit is gerealiseerd omdat men zich altijd tot het verlenen van bijstand heeft beperkt en nooit een sociaal rechtvaardige samenleving tot stand heeft trachten te brengen - en, anderzijds, Europa in slechts enkele jaren wil uitbreiden met een aantal landen waar de economische situatie moeilijk en de werkloosheid nog groter is dan in de vijftien lid-staten zelf?	1	overigens
41	Dann gibt es andere, denen das europäische Gesellschaftsmodell sowieso nicht passt, denen ist dieser Streit gerade recht.	Vf	Rbz	N	Dan zijn er weer anderen die het toch al niet eens zijn met het Europees sociaal model en hun komt deze discussie goed van pas.	1	toch al
34	Ich darf noch hinzufügen, daß Pädophile in allen Ländern und sexuell abartige Menschen das Internet nicht brauchen, um das zu finden, was aufgrund einer laxen Moral und nachlässigen Justiz an den Kiosken aller fünfzehn europäischen Nationen sowieso erhältlich ist.	Vf	Rbz		Sta mij toe erop te wijzen dat de pedofielen van alle landen en zij die perverse seksuele neigingen hebben, Internet niet nodig hebben om te vinden wat dankzij het morele en gerechtelijke laxisme in alle kiosken van bijna alle vijftien Europese landen te koop is.	1	0
38	Eine Senkung der Gebühren für die Brenner-Strecke, die ja sowieso schon niedriger sind als in der Schweiz, ist das falsche Signal und trägt nicht dazu bei, den Lkw-Verkehr auf Schweizer Strecken zu führen.	Vf	Rbz		Een daling van de Brennerpas-tarieven, die nu al lager zijn dan de Zwitserse tarieven, is het verkeerde signaal en draagt er niet toe bij het vrachtwagenverkeer langs Zwitserse routes te voeren.	1	nu
4	Das wird die Wettbewerbsfähigkeit verbessern und nicht über die Kosten hinausgehen, die sowieso anfallen.	Vf	Rbz		Het zal onze concurrentiepositie ten goede komen en de uitgaven beperken tot de kosten die we in elk geval moeten maken.	1	in elk geval

32	Die Entwicklung könnte zu einer gerechteren Lastenverteilung zwischen den Mitgliedstaaten beitragen, da das Bruttosozialprodukt wahrscheinlich den besten Indikator zur Messung des relativen Wohlstands der Volkswirtschaften der Mitgliedstaaten darstellt, denn, sieht man genau hin, so ist es doch jetzt so, dass einige Mitgliedstaaten 22, 29 oder gar 33% ihrer Zahlungen in den europäischen Haushalt aus den traditionellen Eigenmitteln bestreiten, also aus dem Geld, das sowieso schon längst der Europäischen Union gehört.	Vf	Rbz	Deze ontwikkeling zou tot een meer gerechtvaardigde lastenverdeling tussen de lidstaten kunnen bijdragen, aangezien het bruto nationaal product waarschijnlijk de beste indicator is voor het meten van de relatieve economische welstand van de lidstaten. Wanneer men de zaak goed beschouwt, ziet men dat enkele lidstaten momenteel 22, 29 of zelfs 33% van hun bijdragen aan de Europese begroting met de traditionele eigen middelen dekken, dus met geld dat sowieso al lang de Europese Unie toebehoort.	1	sowieso
50	Ich bin erst seit 27 Jahren in der Politik: Ich muss noch eine Weile länger dabei sein, um die Definitionen von rechts und links zu verstehen, die meines Erachtens sowieso recht unsinnig sind.	Vf	Rbz	Ik denk dat ik nog heel wat langer zal moeten meelopen voordat ik de definities van conservatief en progressief ooit begrijpen, hoewel ik dit soort definities sowieso nogal onzinnig vind.	1	sowieso
23	Es stellt aber - das hat Frau Malmström zu Recht betont - auch Anforderungen an uns selbst, denn wir müssen tatsächlich davon absehen, immer wieder das zu wiederholen, was wir sowieso schon wollten, und müssen uns stattdessen in der Betrachtung tatsächlich auf die Spanne von einem Jahr begrenzen.	Vf	Rbz	Mevrouw Malmström heeft evenwel terecht benadrukt dat het ook eisen aan onszelf stelt, want wij moeten echt ophouden steeds maar weer te herhalen wat wij sowieso altijd hebben gewild. Welbeschouwd dienen wij ons in plaats daarvan te beperken tot de marge van een jaar.	1	sowieso
25	Es darf nicht geschehen, daß die Menschen wegen neuer Finanzkrisen auch an den demokratischen Strukturen zu zweifeln beginnen, die sowieso zum Teil noch sehr unzureichend sind.	Vf	Rbz	Het mag niet gebeuren dat de mensen door nieuwe financiële crises ook aan de democratische structuren beginnen te twifelen die voor een deel nu eenmaal nog zeer ontoereikend zijn.	1	nu eenmaal

6	Ich sehe wohl ein, daß eine solche Überprüfung für viele Mitgliedstaaten peinlich sein könnte, doch erachte ich dies nicht als einen guten Grund, das Europäische Parlament an der Ausübung seiner Pflichten in einem Kontext wie der Wirtschafts- und Währungsunion zu hindern, wo es sowieso schon fast nur als Statist auftritt.	Vf	Rbz		Ik ben mij ervan bewust dat die uitspraak in vele lid-staten moeilijkheden kan veroorzaken, maar volgens mij is dat geen reden om het Europees Parlement te beletten zijn rol te spelen in een dossier als dat van de economische en monetaire unie, waarin het toch al niet veel meer dan een figurant is.	1	toch al
31	Uns sind zwar durch das Schengener Übereinkommen nicht die Hände gebunden, aber wir haben trotzdem keine Ahnung, wer in unser Land einreist oder aus Großbritannien ausreist, ganz abgesehen von der Tatsache, dass mindestens eine halbe Million illegale Einwanderer sowieso nicht auf unserer Insel sein dürften.	Vf	Vbz	N	Wij zijn weliswaar niet met handen en voeten gebonden aan de eerbiediging van de Schengenovereenkomst, maar toch hebben wij geen idee wie ons land binnenkomt of verlaat. Wij hebben minstens een half miljoen illegale immigranten die er niet zouden mogen zijn.	1	0
37	Wie sollen die Menschen denn zu Vorsorgeuntersuchungen bewegt werden, wenn sie wissen, daß sie sowieso nicht behandelt werden?	Vf	Vbz	N	Hoe kunnen wij namelijk de mensen ertoe overhalen mee te werken aan het opsporen van AIDS-gevallen, wanneer de mensen weten dat zij in geen geval zullen worden behandeld?	1	in geen geval
28	250 Millionen Kinder arbeiten, Tausende von Kindern werden ausgebeutet, Kinder werden durch Kriege in Angst und Schrecken versetzt, wenn sie nicht sowieso zum Militärdienst gezwungen werden; zu diesen Kindern müssen wir noch die Kinder der westlichen Welt hinzuzählen, die schlimmste Mißhandlungen erleiden.	Vf	Vbz	N	Tweehonderd vijftig miljoen kinderen die werken, duizenden kinderen die worden misbruikt, kinderen die door de oorlog worden geterroriseerd, als ze al niet met geweld onder de wapens zijn gebracht, en daarbij komen nog de kinderen die in de westerse wereld zeer ernstig worden mishandeld.	1	al
47	Es entspricht sicherlich nicht dem Wunsch der Luftfahrtgesellschaften, und die Wahrscheinlichkeit war groß, dass diese Unternehmen den US-Bestimmungen sowieso Folge geleistet hätten.	Vf	Vbz		De luchtvaartmaatschappijen zaten er in ieder geval niet op te wachten en het had er alle schijn van dat ze hoe dan ook aan de Amerikaanse eisen zouden gaan voldoen.	1	hoe dan ook

8	Ich möchte also darum bitten - nachdem das Protokoll sowieso so spät kommt -, das noch nachzutragen.	Vf	Vbz	Ik wil u derhalve verzoeken dit te corrigeren - de notulen worden toch laat rondgedeeld.	1	toch
36	Wenn die Salmonellen sowieso kontrolliert werden, warum werden dann nicht gleich alle für die Volksgesundheit relevanten oder gefährlichen eingeschlossen?	Vf	Vbz	Waarom worden niet alle typen opgenomen die gevaarlijk zijn voor de volksgezondheid, als men nu toch de salmonella onder controle wil krijgen?	1	toch
35	Er enthält nicht mehr als sowieso schon im Rahmen der Partnerschafts- und Kooperationsabkommen, des Interimsabkommens, der TACIS-Verordnung und anderer Wirtschaftshilfen geplant war.	Vf	Vbz	Er staat niets meer in dan toch al in het kader van de handels- en samenwerkingsovereenkomsten, van de interimovereenkomst, van de TACIS-verordening en andere economische hulp was gepland.	1	toch al
45	Die neuen Europol-Pläne sind noch um einiges widerlicher, als es die Aufgabe von Polizisten sowieso schon ist.	Vf	Vbz	De nieuwe plannen voor Europol zijn nog heel wat walgelijker dan het werk van de politie toch al is.	1	toch al
40	Ich bin keineswegs der Meinung, daß dieser Handlungsbedarf in Europa durch eine Spekulationssteuer eingeschränkt werden soll, die die Grünen auch heute wieder vorgeschlagen haben, weil die Gewinne aus diesen Finanztransaktionen in den eigenen Ländern von den Finanzinstituten sowieso als Gewinne zu versteuern sind.	Vf	Vbz	Ik ben geenszins van mening dat deze behoefte tot handelen in Europa moet worden beperkt door een belasting op kapitaaltransacties, die de Groenen ook vandaag weer hebben voorgesteld, omdat over de winst uit deze kapitaaltransacties in de eigen landen door de financiële instellingen sowieso belasting moeten worden afgedragen aan de fiscus.	1	sowieso
9	Es sei darauf hingewiesen, dass Direktzahlungen an Landwirte in den Beitrittsländern sowieso bereits zeitlich gestaffelt werden sollten, im ersten Jahr mit nur 25 % dessen beginnend, was die derzeitigen Mitgliedstaaten erhalten.	Vf	Vbz	We mogen niet vergeten dat de rechtstreekse steun voor landbouwers in de nieuwe landen getript zal worden ingevoerd. Over het eerste jaar zullen deze landbouwers maar 25 procent ontvangen van de rechtstreekse betalingen die aan de huidige lidstaten worden uitgekeerd.	1	0

46	Es gibt allerdings keinerlei Garantie hinsichtlich der Verwendung von Shea-Öl durch die Schokoladenindustrie, zumal dieses Öl die Kakaobutter sowieso nur zu etwa 50 % ersetzen kann.	Vf	Vbz	Er bestaat evenwel geen enkele garantie dat de chocolade-industrie gebruik zal maken van de olie van de noot van de boterboom. Deze olie kan overigens de cacaoboter maar voor 50% vervangen.	1	overigens
27	Es gab eine vorsichtige EntschlieÙung, die die Politik der Vereinten Nationen unterstützte, ich denke, daß das sowieso eine gute Rückenstärkung gewesen wäre und auch eine Ermunterung für den Rat, einmal an einem gemeinschaftlichen Standpunkt zum Irak zu arbeiten.	Vf	Vbz	Er was een voorzichtige resolutie die het beleid van de VN ondersteunde, ik denk dat dat sowieso een goede ruggensteun was geweest, en ook een opwekking aan de Raad om eens aan een gemeenschappelijk standpunt ten aanzien van Irak te gaan werken.	1	sowieso

B. *sowieso* Nederlands

6.3.2012	Woord- volgorde	Zins- type	Nega- tie		Zelfde con- structie	Equiva- lent	
47	Mijnheer Ephremidis, ze zullen <i>sowieso</i> geen gymnastiek oefeningen gaan doen omdat ze, naar het schijnt, per tractor komen.	V2	Dz	N	Herr Ephremidis, natürlich werden sie nicht zu Turnübungen kommen, denn sie kommen offenbar mit Traktoren.	1	natürlich
43	Andere derde landen zijn het <i>sowieso</i> niet met dit voorstel eens.	V2	Dz	N	Andere Drittländer akzeptieren diesen Vorschlag ohnehin nicht.	1	ohnehin
19	Zij willen en kunnen <i>sowieso</i> niet weg.	V2	Dz	N	Sie wollen Haiti nicht verlassen; sie können es ohnehin nicht.	1	ohnehin
36	Dat betekent echter niet dat wij op onze lauweren mogen rusten - die lauweren zijn er <i>sowieso</i> niet - maar dat wij gezamenlijk juist hard door moeten blijven werken.	V2	Dz	N	Ich darf Dankeschön sagen für einige ermutigende Worte zur Halbzeit der österreichischen Präsidentschaft, aber wir ruhen uns nicht auf den Lorbeeren aus – die gibt es ohnehin nicht –, sondern wir wollen mit Ihnen hart weiterarbeiten.	1	ohnehin
37	Over de zelfdiskwalificatie van terreurbeweging Hamas dient <i>sowieso</i> geen enkele Europese twijfel te bestaan.	V2	Dz	N	Dass sich Hamas, eine Terrorbewegung, selbst disqualifiziert hat, sollte für uns jedenfalls völlig außer Zweifel stehen.	1	jedenfalls
39	Overigens vind ik het <i>sowieso</i> politiek gezien niet juist dat Turkije voortdurend aan het lijntje wordt gehouden in plaats van dat het land een perspectief wordt geboden op een misschien veel gunstigere speciale status met een aantal privileges. Dat is eerder ook al eens in een verslag van de heer Brok voorgesteld.	V2	Dz	N	Abgesehen davon, dass ich es für politisch falsch halte, der Türkei immer nur ein Entweder-Oder anzubieten und nicht die vielleicht viel lohnendere Aussicht auf privilegierte Sonderbeziehungen, wie sie schon einmal in einem Brok-Bericht angesprochen wurden.	1	0

21	Overtreding van de wetgeving is sowieso schering en inslag en wordt niet bestraft, noch door de Internationale Maritieme Organisatie, noch door internationale overeenkomsten. Een echt veiligheidsbeleid moet er ten eerste voor zorgen dat met een goede samenstelling van scheepsbemanningen kan worden beantwoord aan de gestegen behoeften van schepen, ten tweede dat de levens- en werkomstandigheden van scheepsbemanningen kunnen worden verbeterd en ten derde dat de rechten van bemanningen en vakbondsbeweging en hun inspraak in veiligheidsvraagstukken een officieel karakter krijgen.	V2	Dz	Eine auf die Sicherheit der Schiffe, der Fahrgäste, der Besatzungen und den Schutz der Umwelt ausgerichtete Politik muss unseres Erachtens in erster Linie entschlossen gegen die Zügellosigkeit der Reedereien vorgehen und strenge Maßnahmen bei Verstößen gegen die Rechtsvorschriften ergreifen, die im Rahmen der IMO und der internationalen Übereinkommen unverhohlen und massiv, vor allem aber ungestraft mit Füßen getreten werden. Diese Politik muss die Zusammensetzung der Mannschaften den gestiegenen Anforderungen an die Schiffe anpassen, zur Verbesserung der Lebens- und Arbeitsbedingungen an Bord beitragen und das Recht der Besatzungen sowie der Gewerkschaften festschreiben, sich für Fragen der Sicherheit zu engagieren.	1	0
23	Hoe kunnen wij de armen en de mannen en vrouwen die het slachtoffer zijn van de begrotingsdiscipline uitleggen dat zij solidair moeten zijn en dus nog armer moeten worden? Door de kosten van de uitbreiding naar het oosten zal de armoede sowieso drastisch toenemen.	V2	Dz	Wie soll man den Frauen und Männern, die Opfer des Haushaltskürzungspakts sind, und den Armen erklären, daß sie im Namen der Solidarität noch ärmer werden müssen, wobei noch hinzukommt, daß Armut und Solidarität mit den Kosten für die Osterweiterung noch weiter wachsen werden?	1	0
4	Het is sowieso strafbaar om aan een tekst van politieke aard een juridische status toe te kennen (overweging L).	V2	Dz	Es ist in jedem Falle rechtswidrig zu versuchen, einem seinem Wesen nach politischen Text Rechtscharakter zu verleihen (Erwägung L).	1	in jedem Falle

8	De Scandinavische landen hebben ongeacht de exacte formulering van artikel 26 sowieso meer tijd nodig om zich aan de communautaire bepalingen aan te passen. Dit wordt ook beklemtoond door het feit dat de geplande verhoging van de minimumdelen van de accijnzen er niet gekomen is, hoewel dit nochtans voorzien was toen de uitzonderingen werden toegestaan.	V2	Dz	Die nordischen Staaten benötigen jedenfalls, unabhängig von der genauen Formulierung des Artikels 26, eine längere Frist, um sich an die Bestimmungen der Gemeinschaft anpassen zu können; dies ist auch aufgrund der Tatsache hervorzuheben, daß die Erhöhung der Mindestsätze der Verbrauchsteuern, die zu dem Zeitpunkt, als die Abweichungen zugestanden wurden, vorgesehen war, nicht eingeführt wurde.	1	jedenfalls
3	In Europa zal dit sowieso een ander verhaal zijn, want onze interne markt geldt helaas niet voor onze kuststrook.	V2	Dz	In Europa sieht ohnehin alles ganz anders aus, denn unser Binnenmarkt gilt leider nicht für unseren Küstenstrich.	1	ohnehin
12	Veel van de amendementen van mijn fractie zijn helaas niet overgenomen, al zou het verslag er beter van zijn geworden, en het verslag komt mijns inziens sowieso te laat om de ideeën van de Europese Commissie over dit uiterst belangrijke onderwerp te beïnvloeden.	V2	Dz	Sie hätten Verbesserungen zur Folge gehabt, aber nach meiner Auffassung kommt der Bericht ohnehin zu spät, um noch Einfluss auf die Vorstellungen der Europäischen Kommission zu dieser wichtigen Problematik nehmen zu können.	1	ohnehin
26	Het is, daarbij aansluitend, wellicht ook zinvoller om, inzake de financiële steun aan regio's, sowieso meer gewicht bij de lidstaten te leggen.	V2	Dz	Es ist in diesem Zusammenhang ohnehin sicherlich auch sinnvoller, bei den Fördermitteln für die Regionen mehr Gewicht auf die Mitgliedstaaten zu legen.	1	ohnehin
40	Ik was sowieso van plan om een aanvullende vraag te stellen.	V2	Dz	Ich würde sie gern übernehmen. Ich wollte sowieso eine Zusatzfrage stellen.	1	sowieso
15	Allereerst wordt met dit akkoord een dossier afgerond dat al zes jaar op tafel ligt. Het is een goede zaak dat we op deze manier de bemiddelingsprocedure en nog verder uitstel kunnen vermijden, zelfs al is zes jaar sowieso te lang voor een terrein als de luchtveiligheid, waar snel handelen geboden is.	V2	Dz	Erstens wird mit dieser Einigung ein seit sechs Jahren auf dem Tisch liegendes Dossier zum Abschluss gebracht und es dadurch erfreulicherweise ermöglicht, das Vermittlungsverfahren sowie eine weitere Verzögerung zu vermeiden, wengleich sechs Jahre viel zu lange sind für einen Bereich wie die Luftsicherheit, in dem rasches Handeln entscheidend ist.	1	0

32	Overigens zal er sowieso een verandering of uitbreiding van de cofinanciering plaatsvinden als wij kredieten van de eerste naar de tweede pijler overhevelen, daar cofinanciering in de tweede pijler automatisch is gegarandeerd.	V2	Dz		Im übrigen wird eine gewisse Veränderung oder Ausweitung der Kofinanzierung auf jeden Fall eintreten, wenn wir eine Verlagerung von Mitteln aus der ersten in die zweite Säule vornehmen, wenn in der zweiten Säule automatisch eine Kofinanzierung gewährleistet ist.	1	auf jeden Fall
35	We willen allemaal eerlijk zijn; betrouwbaar zijn we sowieso allemaal - dat is wel duidelijk.	V2	Dz		Ehrlich wollen wir alle sein, vertrauenswürdig sind wir ohnehin alle, das ist klar.	1	ohnehin
27	Die twee verdwijnen nu sowieso al van de markt. Maar alle 70 moeten ze weg.	V2	Dz		Die zwei werden jetzt ohnehin vom Markt genommen, aber sämtliche 70 Flammhemmer müssen zurückgenommen werden.	1	ohnehin
14	Op de Europese Centrale Bank soms, die sowieso niemand verantwoordelijkheid is verschuldigd?	Vf	Rbz	N	Etwa die Europäische Zentralbank, die niemandem Rechenschaft schuldet?	1	0
28	De productiegerichte veehouders kunnen immers proberen deze premie, die sowieso niet voor hen bedoeld is, weer terug te verdienen door het oppervlak te vergroten, hoewel dat in hun geval toch al groot is.	Vf	Rbz	N	Denn die auf Masse orientierten Erzeuger könnten versuchen, diese nicht für sie gedachte Prämie zu erhalten, indem sie ihre bereits großen Flächen noch weiter vergrößern.	1	0
9	In mijn ogen kan de verklaring het best worden gezocht in het feit dat de verantwoordelijken ervan uitgingen dat de particulieren, die sowieso geen keuze hadden, eenvoudigweg geen andere keuze hadden dan zich aan te passen.	Vf	Rbz	N	Hier die wahrscheinlichste Erklärung: Die Verantwortlichen waren anscheinend der Meinung, dass die Privatleute, denen ja kein anderer Ausweg bleibt, gezwungen sein würden, sich darauf einzustellen.	1	ja
5	Het is beneden de waardigheid van dit Parlement om te vieren dat we iets gekregen hebben waar we sowieso recht op hebben.	Vf	Rbz		Zu feiern, dass wir etwas bekommen haben, was uns zusteht, ist für mich unter der Würde dieses Parlaments.	1	0

41	Ik heb mij onthouden van stemming over de verbetering van de veiligheid in de havens, omdat ons Parlement, zoals gebruikelijk, procedures die sowieso onder de subsidiariteit vallen onnodig zwaar en ingewikkeld heeft gemaakt.	Vf	Rbz	– Ich habe mich bei der Abstimmung über die Verbesserung der Sicherheit in den Häfen der Stimme enthalten, weil unser Parlament wie üblich die Verfahren, die auf jeden Fall der Subsidiarität unterliegen, unnötig schwerfälliger und komplizierter gemacht hat.	1	auf jeden Fall
2	De uitbreiding tot de nieuwe landen - waar wij ons allen voor hebben ingezet - moet worden geplaatst in een solide en transparante context. Dat is de enige manier om te vermijden dat er onoverkomelijke problemen rijzen voor niet alleen de structuren van de Gemeenschap, die sowieso al extra inspanningen moeten ondernemen, maar ook het imago en de geloofwaardigheid van het Europees Parlement.	Vf	Rbz	Der Beitritt der neuen Mitgliedstaaten, den wir alle angestrebt, vorangetrieben und umgesetzt haben, muss in einem soliden und transparenten Rahmen erfolgen, um keine ernststen Probleme für die Strukturen der Gemeinschaft, denen ohnehin größere Belastungen auferlegt werden, und für das Ansehen und die Glaubwürdigkeit des Europäischen Parlaments entstehen zu lassen.	1	ohnehin
51	De strijd tegen het terrorisme is fundamenteel verbonden aan maatregelen die sowieso de kwetsbaarheid van onze samenleving verminderen.	Vf	Rbz	Die Bekämpfung des Terrorismus muss Maßnahmen umfassen, die bereits dazu beitragen, die Verwundbarkeit unserer Gesellschaft zu verringern.	1	bereits
7	Mijns inziens zal er bij de onderhandelingen een tekst van onbetwistbare waarde uit de bus komen als daarin de correcties worden opgenomen waarover de EU-ministers sowieso al een akkoord hebben bereikt.	Vf	Rbz	Das Ergebnis dieser Verhandlungen wird meiner Auffassung nach eine Richtlinie sein, deren Bedeutung außer Frage steht, wenn sie außerdem die Korrekturen einschließt, auf die sich die EU-Minister bereits geeinigt haben.	1	0
44	Mevrouw Malmström heeft evenwel terecht benadrukt dat het ook eisen aan onszelf stelt, want wij moeten echt ophouden steeds maar weer te herhalen wat wij sowieso altijd hebben gewild. Welbeschouwd dienen wij ons in plaats daarvan te beperken tot de marge van een jaar.	Vf	Rbz	Es stellt aber - das hat Frau Malmström zu Recht betont - auch Anforderungen an uns selbst, denn wir müssen tatsächlich davon absehen, immer wieder das zu wiederholen, was wir sowieso schon wollten, und müssen uns stattdessen in der Betrachtung tatsächlich auf die Spanne von einem Jahr begrenzen.	1	sowieso

48	Bovendien voert u het woord terwijl er niet getolkt wordt, waardoor een dialoog sowieso onmogelijk is.	Vf	Rbz	Außerdem sprechen Sie, ohne daß gedolmetscht wird, was in jedem Fall einen Dialog unmöglich macht.	1	in jedem Fall	
18	Voorzitter, het is correct dat ik campagne moet voeren als kandidaat bij de Europese verkiezingen, maar los daarvan vind ik dat een Europees volksvertegenwoordiger sowieso niet kan verdedigen dat een Europeaan slechter wordt behandeld dan mensen uit derde landen.	Vf	Vbz	N	Es stimmt, dass ich als Kandidatin für die Europawahlen Wahlkampf betreibe, aber ungeachtet dessen bin ich der Auffassung, ein Mitglied des Europäischen Parlaments kann nicht hinnehmen, dass ein Bürger bzw. eine Bürgerin Europas schlechter behandelt wird, als Menschen aus Drittstaaten.	1	0
34	Of was zij van mening dat zij sowieso niets kon uitrichten?	Vf	Vbz	N	Oder war sie etwa der Meinung, sie hätte nichts tun können?	1	0
30	Dat is precies datgene dat wij aan deze landen leveren en het allerminst uit deze landen zullen invoeren, omdat ze die sowieso niet in de kwaliteit kunnen produceren die wij noodzakelijk achten.	Vf	Vbz	N	Das ist genau das, was wir in diese Länder liefern und am wenigsten aus diesen Ländern importieren werden, da sie sie überhaupt nicht in der für uns notwendigen Qualität erzeugen.	1	überhaupt
33	Een slechtere oplossing hadden zij niet kunnen bedenken! Daarmee sterken zij velen in de mening dat de Europese instellingen in wording sowieso doof zijn voor de verlangens van de Europese burgers, en dat deze instellingen, als de ideologische maskers eenmaal afvallen, slechts de macht van de volkeren naar zich toe zullen trekken.	Vf	Vbz		Dies könnte in den Augen zahlreicher Beobachter nämlich den Eindruck verstärken, dass die im Aufbau befindlichen europäischen Institutionen für die Forderungen der Bürger taub sind und dass sie letztlich, nach dem Abstreifen aller ideologischen Deckmäntelchen, nur darauf hinarbeiten, den Völkern ihre Macht zu entreißen.	1	0
1	Ik wil hierbij echter duidelijk maken dat wij volgend jaar dit idee sowieso in de praktijk zullen kunnen toetsen, omdat wij dan zes maanden lang de collega's uit de nieuwe lidstaten bij ons zullen hebben en de Commissie gedurende die tijd uit dertig leden zal bestaan.	Vf	Vbz		Im nächsten Jahr werden wir sehen, ob dem so ist, wenn wir für sechs Monate die Kollegen aus den neuen Mitgliedstaaten aufnehmen und das Kollegium aus 30 Kommissaren bestehen wird.	1	0

24	Zo verleent het eerste artikel van de aanbeveling ons met een royaal gebaar het recht om overeenkomsten met betrekking tot de CFA-franc te handhaven, terwijl we dat recht sowieso al hebben.	Vf	Vbz	So gewährt uns Artikel 1 der Empfehlung großzügig das Recht auf Beibehaltung der Vereinbarungen über den CFA-Franc, während wir dieses Recht bereits besitzen.	1	0
46	Het is waar dat, afgezien van het feit dat meertaligheid een noodzaak is, wij als Franse afgevaardigden in het Europees Parlement over een paar jaar sowieso zouden moeten vragen om het recht voor onze minderheid om onze regionale taal te spreken.	Vf	Vbz	Wenn sich die Mehrsprachigkeit nicht durchsetzt, dann wird es nur noch wenige Jahre dauern, bis wir, die französischen Abgeordneten im Europäischen Parlament, das Recht unserer Minderheit geltend machen werden, unsere Regionalsprache zu sprechen.	1	0
50	Waarom zouden de visserijgemeenschappen dan druk uitoefenen om grote, dure vloten in stand houden terwijl er eigenlijk geen vis is om te vangen en we sowieso aan quotaregelingen zijn gebonden?	Vf	Vbz	Warum haben wir also diesen Druck seitens der Fischereigemeinschaften, große und teure Flotten zu erhalten, wenn der Fisch faktisch nicht da ist und wir an Quoten gebunden sind?	1	0
25	De Raad zal de kandidaten eraan herinneren dat deze officiële stap sowieso voorafgaande aan de toetreding genomen zal moeten worden; die toetreding behelst feitelijk ook deelname aan de EER.	Vf	Vbz	Der Rat wird die betreffenden Länder jedoch daran erinnern, daß dieser offizielle Akt zu irgendeinem Zeitpunkt vor dem Beitritt stattfinden muß, der ja auch die Teilnahme am EWR einschließt.	1	0
38	Als hij over wapens beschikt, weet hij waar hij ze verbergt, en als de CIA of andere geheime diensten weten waar deze wapens verborgen zijn, kunnen ze dat aan iedereen vertellen, aangezien de vijand daarvan sowieso op de hoogte is.	Vf	Vbz	Wenn er Waffen besitzt, weiß er, wo er sie versteckt, und wenn der CIA oder die anderen Geheimdienste wissen, wo diese Waffen versteckt sind, dann kann man das allen sagen, denn der Feind weiß es ja auf jeden Fall.	1	auf jeden Fall
11	We dachten dat dat in de onderhandelingen sowieso al gebeurd was.	Vf	Vbz	Ich möchte mündlich den Änderungsantrag stellen, das Wort „NATO“ zu streichen, von dem wir ohnehin glaubten, es sei bereits bei den Verhandlungen herausgenommen worden. Das Ganze ist ein Missverständnis.	1	ohnehin

22	Hij wil namelijk een duidelijke beperking van de uitgaven (uiteraard moet met name op de sociale uitkeringen worden bezuinigd) in plaats van een verbetering van de creditzijde. Hij wil gematigde looneisen, terwijl het algemene reële loon sowieso al afneemt en transnationale concerns tegelijkertijd enorme winsten boeken waarbij ze in veel gevallen niet eens belasting hoeven te betalen.	Vf	Vbz	Seine Vorschläge zur Sicherung desselben sind genauso alt wie falsch: Er fordert eine kategorische Begrenzung der Ausgaben (natürlich soll insbesondere an den Sozialtransferleistungen gespart werden) statt einer Verbesserung der Einnahmeseite, er fordert zurückhaltende Lohnabschlüsse bei ohnehin allgemein sinkenden Reallohneinkommen, während gleichzeitig transnationale Konzerne explodierende Gewinne verzeichnen und in vielen Fällen nicht einmal Steuern entrichten müssen.	1	ohnehin
42	Wat betreft de Verenigde Staten, waarover de heer Sjöstedt, mevrouw Hassi en mevrouw Korhola het onder meer hadden, moet ik u zeggen dat we tijdens onze besprekingen met de Amerikaanse autoriteiten heel goed duidelijk hebben gemaakt dat we veel belang hechten aan samenwerking op het gebied van onderzoek en de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën, maar we beschouwen dit niet als een eerste stap voorwaarts, omdat we het hier sowieso over eens zijn.	Vf	Vbz	Was die USA angeht, auf die u. a. Herr Sjöstedt, Frau Hassi und Frau Korhola eingegangen sind, muss ich Ihnen sagen, dass wir in unseren Gesprächen mit den US-Behörden ganz klar den Standpunkt vertreten haben, dass wir die Zusammenarbeit in der Forschung und bei der Entwicklung und dem Einsatz neuer Technologien für sehr wichtig halten, darin jedoch keinen ersten Fortschritt sehen, weil das eine Sache ist, in der wir uns ohnehin einig sind.	1	ohnehin
17	Wij weten dat de Commissie sowieso zal lijden maar wij streven ernaar de ergste pijn weg te nemen.	Vf	Vbz	Wir wissen, dass die Kommission die Leidtragende sein wird, aber wir versuchen, die Lage erträglich zu gestalten.	1	0
49	Verder is het niet aan mij die vraag te beantwoorden, omdat wij ervan uitgaan dat die maatregelen sowieso onrechtmatig zijn en ze dus ook zullen aanvechten.	Vf	Vbz	Es interessiert mich auch nicht sonderlich, denn wir sind der Meinung, daß diese Maßnahme in jedem Fall unrechtmäßig ist, und wir werden dagegen vorgehen.	1	in jedem Fall

31	Ik ben blij dat afval van luchtvaartmaatschappijen dat afkomstig kan zijn van landen die niet dezelfde normen hanteren als wij, ook in categorie één is opgenomen, ook al zouden sommigen zeggen dat vliegtuigvoedsel sowieso ongeschikt is voor menselijke consumptie.	Vf	Vbz	Ich freue mich, dass in Kategorie eins auch Abfälle von Fluggesellschaften eingeordnet werden, die möglicherweise aus Ländern kommen, in denen nicht dieselben Standards gelten wie bei uns, wobei ich natürlich weiß, dass der eine oder andere ohnehin der Auffassung ist, dass das in Flugzeugen angebotene Essen nicht in jedem Fall für den menschlichen Verzehr geeignet ist.	1	in jedem Fall
45	Voorlichting is van cruciaal belang om te voorkomen dat mensen sowieso door HIV geïnfecteerd raken, maar toegang tot geneesmiddelen maakt wel degelijk verschil.	Vf	Vbz	Bildung ist zwar wichtig, um die Menschen vor HIV-Infektionen zu schützen, doch der Zugang zu Arzneimitteln ist wirklich das Entscheidende.	1	0
29	Die overeenkomsten met Noorwegen of IJsland zijn sowieso alleen maar haalbaar dankzij de ruil van exploitatiemogelijkheden.	V2	Dz	Denn durch den Tausch von Fangquoten werden diese Abkommen mit Norwegen oder Island überhaupt erst möglich.	0	
16	Het is sowieso al heel erg ingewikkeld om te werken met geluidsniveaus.	V2	Dz	Die Arbeit mit Schallpegeln gestaltet sich ohnehin schon außerordentlich kompliziert.	1	ohnehin
13	Wij moeten voorkomen dat onze grenzen zo lek worden als een zeef en via regularisatie de illusie of zelfs de zekerheid wordt gecreëerd dat maar één ding telt, namelijk de Europese Unie binnenkomen, eventueel in een land als Italië dat sowieso veel royaler is dan andere landen. Dan denken de immigranten dat zij, als zij eenmaal binnen zijn, zich alleen maar koest hoeven te houden, of ook niet...zij kunnen zich zelfs een dosis criminaliteit permitteren: vroeg of laat komen zij immers toch weer in de regularisatie terecht.	Vf	Rbz	Zu berücksichtigen ist dabei die Frage der Verträglichkeit der Aufnahme und mithin die Zahl derjenigen, die Eingang in die Europäische Union erhalten können, wobei völlig durchlässige Grenzen sowie wiederholte nachträgliche Zustimmungen zu vermeiden sind, durch welche die Illusion oder gar die Gewißheit entsteht, es komme nur darauf an, sich Zutritt in die Europäische Union, und hier vielleicht nur in bestimmte Länder wie Italien zu verschaffen, das es ja nicht so genau nimmt wie andere: Nach der Einwanderung braucht man sich lediglich ruhig zu verhalten, und man sollte vielleicht so manche Straftat nicht allzu häufig begehen, dann wird einem schon früher	1	ja

				oder später nachträglich die Zustimmung erteilt werden.		
20	Velen zullen misschien ook zeggen dat deze kwestie sowieso veel te gedetailleerd en ingewikkeld is.	Vf	Vbz	Mancher wird vielleicht sagen, das Anliegen ist ohnehin viel zu detailliert und viel zu kompliziert.	1	ohnehin
10	De eerste is dat ik sowieso de eerste periode van vijf jaar al buitengewoon lang vind voor een tijdelijke status.	Vf	Vbz	Zum einen erscheint mir der erste Zeitraum von fünf Jahren sowieso außergewöhnlich lang für einen vorübergehenden Schutz.	1	sowieso

C. überhaupt Duits

	6.3.2012	Woord- volg- orde	Zins- type	Nega- tie	Inten- sive- ring	Nodig / moge- lijk	Topic shift / aanval- lend	Zelfde construc- tie	Equiva- lent
7	Gibt es überhaupt Fälle, in denen Israel bei der Bestimmung des Ursprungs aller Erzeugnisse, die es in die Europäische Gemeinschaft ausführt, bei der Ausstellung der Ursprungsnachweise und der Verifizierung ihrer Gültigkeit zwischen der Erzeugung in den Siedlungen in den Besetzten Gebieten und der Erzeugung im Staatsgebiet des Staates Israel unterscheidet?	V1	J/n-v		Zin	0	aanv	1	ooit
48	Unserer Meinung nach wäre das Risiko weitaus größer, würden wir aufgrund noch bestehender Ungewissheiten überhaupt nichts unternehmen.	V1	V1 Vbz	N	?		Wij achten het een nog groter risico om vanwege de nog bestaande onzekerheden helemaal niets te doen.	1	helemaal
6	Zum Schluss, nach dem Vermittlungsverfahren, haben Sie überhaupt keinen der Betroffenen mehr auf Ihrer Seite, überhaupt keinen!	V2	Dz	N	?		Nu wij aan het eind van deze bemiddelingsprocedure zijn aanbeland, staat géén van de betrokken partijen meer aan uw kant; echt helemaal niemand!	1	0
8	Es ist überhaupt keine Kritik an der Türkei, wenn ich feststelle, dass sie noch nicht alle Bedingungen erfüllt.	V2	Dz	N	?		Integendeel juist. Ik vind het verbazingwekkend hoeveel het in korte tijd heeft bereikt.	0	

15	In dem mir zur Last gelegten Satz wird überhaupt nichts geleugnet.	V2	Dz	N	?		De bewering waarvoor ik ben aangeklaagd omvat echter helemaal geen ontkenning.	1	helemaal
20	Die Zugeständnisse, die der Rat in Bezug auf das Flexibilitätsinstrument und die im Mitentscheidungsverfahren beschlossenen Programme gemacht hat, stellen überhaupt keinen Ausgleich zu diesem Sparkurs dar.	V2	Dz	N	?		De toezeggingen die de Raad gedaan heeft over het flexibilitätsinstrument en de programma's die via de medebeslissingsprocedure tot stand komen, wegen in geen enkel opzicht op tegen deze neiging tot bezuinigen.	1	in geen enkel opzicht
4	– Herr Präsident, ich verstehe überhaupt nichts mehr.	V2	Dz	N	?		– Mijnheer de Voorzitter, ik begrijp er niets meer van. De stemming binnen de Economische en Monetaire Commissie liet aan duidelijkheid niets te wensen over.	1	0
14	Natürlich - das darf hier überhaupt keine Frage sein - muss die Sicherheit gewährleistet werden.	V2	Dz	N	?		Uiteraard moet de veiligheid gewaarborgd blijven - dat lijdt geen twijfel.	1	0
50	Herr Präsident, Aktivitäten des türkischen Staates wie die, über die wir heute debattieren, überraschen mich überhaupt nicht mehr, und ich fürchte, es ist nicht das letzte Mal, daß wir über derartige Probleme diskutieren.	V2	Dz	N	?		Mijnheer de Voorzitter, ik sta niet meer versted over bepaalde daden van de Turkse staat en ik vrees dat hetgeen wij vandaag bespreken niet het laatste incident is.	1	0
13	Das passt aber überhaupt nicht mit den dringend benötigten Aufwandsbegrenzungen zusammen.	V2	Dz	N	?		Dat gaat absoluut niet samen met de dringend noodzakelijke inspanningsbeperkingen.	1	absoluut

12 a	Für den Tiefseefischfang, noch dazu in weit entfernten Gebieten, ist die traditionelle Überwachung mit Patrouillenschiffen und -flugzeugen noch dazu überhaupt nicht ausreichend, ja überhaupt nicht machbar.	V2	Dz	N	?		Voor de diepzeevisserij met name in veraf gelegen gebieden is de traditionele controle met patrouilleschepen en -vliegtuigen absoluut onvoldoende en zelfs onuitvoerbaar.	1	absoluut
12 b	Für den Tiefseefischfang, noch dazu in weit entfernten Gebieten, ist die traditionelle Überwachung mit Patrouillenschiffen und -flugzeugen noch dazu überhaupt nicht ausreichend, ja überhaupt nicht machbar.	V2	Dz	N	?		Voor de diepzeevisserij met name in veraf gelegen gebieden is de traditionele controle met patrouilleschepen en -vliegtuigen absoluut onvoldoende en zelfs onuitvoerbaar.	1	0
1	Da ist die Frage des , die geregelt werden muss. Das läuft überhaupt nicht, wie bereits angesprochen wurde.	V2	Dz	N	?		Zoals ook al eerder is gezegd, is er op dit gebied nog helemaal niets van de grond gekomen.	1	helemaal
45	Wieder einmal sind es die Frauen, die am meisten darunter zu leiden haben, denn sie zählen überhaupt nicht, obgleich sie in vielen Fällen für sehr große, vielköpfige Familien zu sorgen haben.	V2	Dz	N	?		De vrouwen zijn daarbij andermaal het allergrootste slachtoffer want die tellen helemaal niet mee, hoewel zij in veel gevallen alleen moeten zorgen voor zeer grote, uitgebreide families.	1	helemaal
46	Im Polizeiwesen, im Hochschulbereich und im Sicherheitsdienst sind die koptischen Christen überhaupt nicht vertreten.	V2	Dz	N	?		Bij de politie, de hogere opleidingen en de veiligheidsdienst is de christelijke koptische kerk helemaal niet vertegenwoordigd.	1	helemaal
18	Und in diesem Fall hat sie überhaupt kein Recht, anderen Lektionen über den richtigen Weg zur Korruptionsbekämpfung zu erteilen!	V2	Dz	N	?		En in dit geval heeft zij hoegenaamd niet het recht anderen lessen te geven over de juiste manier om corruptie te bestrijden!	1	hoegenaamd

40	In aller Offenheit möchte ich Ihnen auch klar sagen: Dieses Ziel erreichen wir mit dem MAP IV überhaupt nicht.	V2	Dz	N	?			Ik wil u in alle openheid ook duidelijk zeggen dat wij deze doelstelling in geen geval zullen bereiken met MOP IV.	1	in geen geval
42	Ich bin überhaupt nicht in der Lage, als Gesetzgeber oder Mitgesetzgeber vorzuschreiben, ab wann wir nun Parfumstoffe in Waschmitteln etikettieren sollen.	V2	Dz	N	?			Ik ben niet eens in staat om als wetgever of medewetgever te bepalen wanneer etikettering van geurstoffen in wasmiddelen nodig is.	1	niet eens
47	Es macht überhaupt keinen Sinn, im Falle eines Massenzustroms zwar eine gemeinsame Maßnahme zu haben, die den Flüchtlingen Schutz in der Union bietet, andererseits mit diesen Maßnahmen aber keine Regelung darüber zu treffen, wie diese Menschen tatsächlich in die Union gelangen können.	V2	Dz	N	?			Het is volkomen zinloos dat er bij een massale toestroom van vluchtelingen wel een gemeenschappelijk optreden is dat hun in de Unie bescherming biedt, maar dat dit geen regeling omvat om die mensen tot de Unie toe te laten.	0	
32	Aber ist in der gegenwärtigen, zerrissenen Situation eine solche Herausforderung überhaupt denkbar?	V2	J/n-v		Zin	Mo	aanv	Maar is een dergelijke uitdaging voorstelbaar in de huidige, verbrokkelde situatie?	1	0
44	Da mein alternativer Entschließungsantrag nicht angenommen wurde - dennoch habe ich mich über die breite Unterstützung im Plenum gefreut und möchte den Kollegen danken, die mich unterstützt haben - wäre es für das Parlament am besten gewesen, überhaupt nichts anzunehmen und den von der Berichtstellerin eingebrachten Antrag und damit die gesamte	Vf	Inf	N	?			Mijn voorstel voor een alternatieve resolutie is niet goedgekeurd (al wil ik al degenen die ervoor hebben gestemd graag bedanken voor hun steun). Het leek me daarom beter dat het Parlement in het geheel geen resolutie aannam en het voorstel van de rapporteur verwierp (en daarmee dus ook de initiatiefprocedure waar deze resolutie uit voortkomt).	1	in het geheel

Eigeninitiative, deren Teil er ist, eindeutig abzulehnen.

16	Dies kann niemals das übergreifende Bestreben der Drogenpolitik sein, deren Hauptziel darin besteht, Jugendliche und andere Personen davon abzuhalten, mit Drogen überhaupt zu beginnen!	Vf	Inf	Zin		Het mag nooit het hoogste doel worden van het drugsbeleid! Het hoogste doel is ervoor te zorgen dat jongeren en mensen in het algemeen nooit beginnen met het gebruiken van drugs!	0	
29	Ich kann aber nicht, ohne überhaupt einen Antrag zu haben, im vorhinein eine Entscheidung über einen Antrag in Aussicht stellen, den es nicht gibt.	Vf	Inf	Zin		Ik kan echter niet zonder dat ik zelfs maar over een verzoek beschik, bij voorbaat een beslissing over dat niet-bestaande verzoek in het vooruitzicht stellen.	1	zelfs maar
35	Die Beweggründe waren unterschiedlicher Art. Man fragte sich einerseits, ob die Änderungen überhaupt wünschenswert seien, und andererseits, ob man sie während einer einjährigen Verlängerung des Programms vornehmen sollte.	Vf	J/n-v	Zin	0	De motiveringen hiervoor waren verschillend. Zij betroffen zowel de wenselijkheid van de wijzigingen zelf als de vraag of het verstandig was ze door te voeren in de loop van een eenjarige verlenging van het programma.	0	

34	Es scheint fast, als wolle uns diese negative Konjunktur mahnen, uns mit größerem Verantwortungsbewusstsein der Debatte über den Vorschlag der Wiedereröffnung des Mont-Blanc-Tunnels und die Frage, ob er überhaupt wiedereröffnet werden soll oder nicht, zu stellen.	Vf	J/n-v	Zin	0		We mogen evenmin vergeten dat er vanmorgen alweer een ongeluk is gebeurd, ditmaal in de Sint-Bernhardtunnel. Het lijkt wel of een negatieve samenloop van omstandigheden ons tot een grotere verantwoordelijkheid wil aanzetten, op het moment waarop we op het punt staan te beslissen of de Mont Blanc-tunnel kan worden heropend of niet.	1	0
3	Das Einzige, was ich mir vorstellen kann, ist, dass wir einen Vorschlag für eine Agentur machen, die die anderen Agenturen endlich einmal auf Effizienz hin untersucht und prüft, ob wir überhaupt noch welche brauchen.	Vf	J/n-v	Zin	No		Het enige wat ik mij kan indenken, is dat wij een voorstel voor een nieuw agentschap doen dat de andere agentschappen nu eindelijk eens op hun efficiëntie toetst en dat bekijkt welke agentschappen er überhaupt nog bestaansrecht hebben.	1	überhaupt
5	Wir hatten ja lange Diskussionen, ob das überhaupt zulässig ist, weil die Schifffahrt ein globales Geschäft ist.	Vf	J/n-v	Zin	0		Wij hebben lange discussies gevoerd over de vraag of dat überhaupt wel mag, gezien het feit dat de scheepvaart een mondiale bedrijfstak is.	1	überhaupt
10	Mir ist nicht bekannt, auf welchen internationalen Abkommen diese Angriffe überhaupt beruhen, auf jeden Fall haben sie die Lage im Lande nur verschärft und verschlimmert.	Vf	Ov	Zin	0	aanv	Ik zou niet weten op welke internationale verdragen de voortzetting van dergelijke aanvallen berust; in ieder geval hebben ze de situatie in het land alleen maar moeilijker en ernstiger gemaakt.	1	0
23	Insofern frage ich mich, wie man das überhaupt als vollen Erfolg werten kann.	Vf	Ov	Zin	Mo	aanv	Daarom vraag ik me toch wel af hoe sommigen dit als een doorslaand succes kunnen beschouwen.	1	0

33	Heute fragen sich Schafhalter in meinem Wahlkreis, warum sie nach der Maul- und Klauenseuche ihre Herden überhaupt wieder auffüllen sollten.	Vf	Ov	Zin	0	aanv	Er zijn tegenwoordig schapenhouders in mijn kiesdistrict die zich afvragen of ze wel een nieuwe veestapel moeten opbouwen na de MKZ-crisis.	1	wel
21	Gestern ging es im Haushaltsausschuss um einen Punkt, bei dem man sich fragt, warum er überhaupt auf die Tagesordnung gesetzt wurde, nämlich um den Ankauf eines 3 Millionen Euro teuren Gebäudes für das Europäische Parlament in La Valletta (die Kommission sollte übrigens Untermieter sein).	Vf	Ov	Zin	0	aanv	Gisteren is er in de Begrotingscommissie een punt besproken waarvan ik me afvraag waarom het überhaupt op de agenda was gezet. Het ging om de aankoop van een gebouw in Valletta voor het Europees Parlement, waarvan ook de Commissie als huurder gebruik zou kunnen maken, voor een bedrag van drie miljoen euro.	1	überhaupt
24	Sie haben es verstanden, bei Ihrer Arbeit stets das Parlament zu respektieren, worauf anfangs überhaupt nichts hindeutete.	Vf	Rbz	N	?		U heeft bij uw werk allebei steeds alle respect getoond voor dit Parlement, al leek aanvankelijk niets daarop te wijzen.	1	0
2	Es wäre dies die 16. Agentur, und was wir bisher über Agenturen wissen, ist lediglich, dass wir die Namen vieler Agenturen vergessen haben, vergessen haben, was sie überhaupt tun, und dass wir sie sie höchstens noch im Budget spüren, wenn wir merken, dass die Ausgaben explodieren, und das in der Regel nach wenigen Jahren.	Vf	Rbz	Zin			Uit onze ervaringen met agentschappen tot nu toe is gebleken dat wij inmiddels vergeten zijn hoe ze ook alweer heten en wat zij precies doen. Als wij al iets van die agentschappen merken dan is dat in de begroting, omdat de uitgaven explosief toenemen, meestal zelfs al na een paar jaar.	1	0

30	Frau Präsidentin, ich möchte das Augenmerk des Parlaments auf einen Antrag zum Verfahren lenken, denn heute haben wir über den wichtigsten Akt, zu dessen Annahme wir überhaupt aufgefordert sind, nämlich den Haushaltsplan 2002, abzustimmen.	Vf	Rbz	Zin		Mevrouw de Voorzitter, ik heb een motie van orde. Vandaag wordt er gestemd over het belangrijkste document dat we moeten goedkeuren, namelijk de begroting.	1	0
19	Nach der EU-Verfassung wird es zu einer enormen Militarisierung der Union kommen, auch wenn eine EU-Verfassung in der Form, wie sie von den Menschen in Frankreich und den Niederlanden abgelehnt worden ist, überhaupt noch nicht existiert und auch niemals existieren wird.	Vf	Vbz	N	?	Krachtens de Europese Grondwet wordt de Unie in verbazingwekkende mate gemilitariseerd, hoewel er nog geen Europese Grondwet is en die er ook niet komt in de vorm die de inwoners van Frankrijk en Nederland hebben afgewezen.	1	0
26	Wir dürfen nicht riskieren, in unseren Bemühungen zur Kriminalitätsbekämpfung zurückzufallen, weil Daten zu schnell gelöscht oder überhaupt nicht gespeichert wurden.	Vf	Vbz	N	?	We mogen niet het risico lopen te falen bij onze gemeenschappelijke inspanningen in de strijd tegen de misdaad, doordat gegevens te vroeg gewist of helemaal niet bewaard zijn.	1	helemaal
27	Herr Imaz San Miguel, ich darf Sie und alle anderen Kollegen um ein wenig Geduld bitten, weil das überhaupt nicht mit meinen Unterlagen übereinstimmt.	Vf	Vbz	N	?	Mijnheer Imaz San Miguel, ik vraag u net als alle andere collega's een beetje geduld te oefenen omdat dit helemaal niet overeenstemt met mijn dossier.	1	helemaal
31	Meine Fraktion legt den in Änderungsantrag 1 verwendeten Wortlaut so aus, dass es derzeit überhaupt keine entsprechenden Verfahren gibt.	Vf	Vbz	N	?	Onze fractie interpreteert de formulering van amendement 1 zo dat er nu helemaal geen adequate procedure is.	1	helemaal

17	Es wurde doch recht deutlich, daß wir überhaupt keine Harmonisierung haben wollten.	Vf	Vbz	N	?		Het was immers vrij duidelijk dat wij in elk geval zeer, zeer ver verwijderd waren van wat voor harmonisatie van het beleid dan ook.	0	
11	Ist es nicht eine Selbstverständlichkeit, dass die Texte - soweit das mit Texten überhaupt möglich ist - rechtmäßiges und nicht rechtswidriges Handeln bei der Vergabe der EU-Milliarden fördern?	Vf	Vbz		Zin		Het is toch vanzelfsprekend dat teksten - voor zover dat met teksten überhaupt mogelijk is - rechtmatig zijn en geen onrechtmatige praktijken bij de toekenning van de EU-miljarden bevorderen.	1	überhaupt
25	Auch meine Fraktion war dafür, diese Diskussion zügig zum Abschluss zu bringen, also nach der ersten Lesung des Europäischen Parlaments, aber da Sie jetzt einen Deal mit der britischen Präsidentschaft geschlossen haben, bevor das Parlament überhaupt Stellung genommen hat, werden wir vor vollendete Tatsachen gestellt.	Vf	Vbz		Zin		Ook ik, mijn fractie, was ervoor om te proberen dit snel af te ronden, dus na de eerste lezing van het Europees Parlement, maar jullie hebben nu een deal gesloten met het Britse voorzitterschap, voordat het Parlement zelfs maar een standpunt had ingenomen. Het is nu gelijk stikken of slikken.	1	zelfs maar
9	Ein gerechter Krieg, wenn es so etwas überhaupt gibt, kann nur geführt werden, wenn alle friedlichen Mittel erschöpft sind.	Vf	Vbz		Zin		Er kan uitsluitend worden besloten tot een gerechtvaardigde oorlog, voorzover een oorlog al gerechtvaardigd genoemd kan worden, wanneer alle vreedzame middelen zijn uitgeput.	1	al

28	Sollte der Kommissionsvorschlag bestätigt werden, könnten nach der Grundverordnung nämlich 4.264.700 Tonnen auf den Markt gebracht werden, also rund 265.000 Tonnen mehr, als die Europäische Union überhaupt aufnehmen kann.	Vf	Vbz	Zin		Inderdaad, als het voorstel van de Commissie zou gevolgd worden, zou op grond van de basisverordening 4.264.700 ton bananen op de markt gebracht mogen worden of zo'n 265.000 ton meer dan de absorptiecapaciteit van de Europese Unie.	0	
41	Letztlich ist dies aber der einzige Mechanismus, den wir haben, um überhaupt die Flottenkapazität abbauen zu können.	Vf	Vbz	Zin		Dit is echter het enige mechanisme waarover wij beschikken om de vlootcapaciteit te kunnen afbouwen.	1	0
43	Wir müssen alternative Methoden - soweit sie es überhaupt gibt - natürlich testen, und letzten Endes müssen wir die Industrie und die Produzenten dazu drängen, alternative Methoden in Bereichen zu entwickeln, in denen es noch keine gibt, damit möglichst viele Tierversuche überflüssig werden.	Vf	Vbz	Zin		Wij moeten uiteraard proberen, voor zover er alternatieve methoden beschikbaar zijn, deze te gebruiken, en tenslotte vind ik ook dat wij druk moeten uitoefenen op industrie en fabrikanten om alternatieve methoden te ontwikkelen voor die gevallen dat deze er nog niet zijn, zodat dierproeven zoveel als maar überhaupt mogelijk is vermeden kunnen worden.	1	0
49	Herr Präsident, die Ereignisse der letzten Tage, vom Fall Pinochet über den Fall Priebke bis hin zum Fall Öcalan, bestätigen - sofern dies überhaupt erforderlich war -, wie notwendig, ja dringend notwendig es ist, einen Internationalen Strafgerichtshof zu schaffen, der in der Lage ist, Verbrechen gegen die Menschlichkeit zu ahnden.	Vf	Vbz	Zin		Mijnheer de Voorzitter, de gebeurtenissen van de afgelopen tijd, met betrekking tot het geval-Pinochet, het geval-Priebke en nu het geval-Öcalan, bevestigen - als dat al nodig was - de noodzaak, ja zelfs de dringende behoefte aan een internationale rechtbank voor strafzaken waar misdaden tegen de mensheid kunnen worden bestraft.	1	al

37	Obwohl es hier nur um die Verlängerung des MAP IV um ein Jahr geht, versucht die Kommission mit ihren Vorschlägen, das Überfischen zu reduzieren und die 40 %ige Verringerung des Aufwands in der gesamten EU-Flotte zu erreichen, was sie stets als absolut notwendig bezeichnet hat, wenn es künftig überhaupt noch Hoffnung auf eine nachhaltige Industrie geben sollte.	Vf	Vbz	Zin		Hoewel wij hier slechts te maken hebben met een verlenging van MOP IV met een jaar, zijn de Commissievoorstellen erop gericht de overbevissing terug te dringen en de visserij-inspanning van de hele vloot van de EU met veertig procent te verlagen. De Commissie heeft er steeds op gewezen dat dit absoluut noodzakelijk is om de duurzame visserij voor de definitieve ondergang te behoeden.	0	
39	Dazu ist ein Sanktionsinstrumentarium nötig, damit die Daten überhaupt geliefert werden, und es sind vergleichbare Kriterien und Kategorien nötig.	Vf	Vbz	Zin		Daarom zijn er sancties nodig om ervoor te zorgen dat de gegevens überhaupt ter beschikking gesteld worden en moeten die gegevens worden ondergebracht in vergelijkbare criteria en categorieën.	1	überhaupt
36	Man wandte auch ein, dass einem Missbrauch der Bestimmung durch entsprechende Kontrollen begegnet werden müsse und dass eine solche Änderung, wenn überhaupt , bei der Reform der GFP in ihrer Gesamtheit eher angebracht wäre.	Vf	Vbz	Zin		Er is eveneens aangevoerd dat misbruik van de bepaling voorkomen dient te worden door gepaste controlemaatregelen en dat als voornoemde verandering al moet plaatsvinden, dit beter kan gebeuren binnen de hervorming van het gemeenschappelijk visserijbeleid als zodanig.	1	al
38	1992 musste die kanadische Regierung sogar die Subsistenzfischerei einstellen, und noch immer gibt es, wenn überhaupt , nur schwache Anzeichen für eine Erholung der Bestände.	Vf	Vbz	Zin		In 1992 zag de Canadese regering zich genoodzaakt de visgronden daar te sluiten, zelfs voor visserij voor eigen gebruik. Er is nog steeds niet of nauwelijks een verbetering te zien in de visvoorraad.	0	

D. überhaupt Nederlands

	6.3.2012	Woord- volg- orde	Zins- type	Nega- tie	Nodig / moge- lijk	Topic shift / aanval- lend	Zelfde construc- tie	Equiva- lent
51	Hoe moet - of moet het überhaupt - de pers dan worden gesteund in haar relatie met de elektronische informatieoverdracht?	V1	J/n-v		No	aanv	1	überhaupt
47	We hebben een begrotingssysteem dat veel te ingewikkeld is, maar mijn vraag is: hebben we überhaupt wel een begroting nodig?	V1	J/n-v		No	aanv	1	überhaupt
29	Willen we überhaupt een kans hebben om verder te gaan na de Balkanoorlog, dan moeten we er allereerst voor zorgen dat iedereen die zich aan misdrijven schuldig heeft gemaakt, voor de rechter wordt gebracht, niet alleen degenen tegen wie een aanklacht is ingediend voor het Tribunaal in Den Haag, maar ook de anderen die vrij rondlopen en die zo snel mogelijk voor de nationale rechter moeten worden gebracht.	V1	V1 Vbz			Wenn wir überhaupt je eine Chance haben sollten, nach den Balkankriegen wieder ein normales Leben zu führen, müssen wir vor allem dafür sorgen, dass alle, die sich eines Verbrechens schuldig gemacht haben, vor Gericht gestellt werden, nicht nur diejenigen, die in Den Haag angeklagt sind, sondern auch die anderen, die noch auf freiem Fuß sind. Diese sollten schnellstmöglich von den nationalen Gerichten angeklagt werden.	1	überhaupt je
52	Maar willen we überhaupt ervaringen kunnen uitwisselen, dan moeten we eerst de nationale en Europese rapportagesystemen over de gezondheidszorg verbeteren.	V1	V1 Vbz			Um überhaupt einen Erfahrungsaustausch durchführen zu können, müssen wir aber zunächst die nationalen und europäischen Systeme der Gesundheitsberichterstattungen verbessern.	1	überhaupt

13	De visserij-overeenkomsten zouden überhaupt niet moeten worden gesloten in het kader van de EU.	V2	Dz	N		Generell sollten überhaupt keine Fischereiabkommen im Rahmen der EU abgeschlossen werden.	1	überhaupt (+ generell)
26	De EU is überhaupt niet bevoegd om een dergelijk verbod op te leggen.	V2	Dz	N		Aber die Arbeitsplätze bei uns gehen verloren. Die EU ist zu einem solchen Verbot überhaupt nicht befugt.	1	überhaupt
27	Wat heeft een eigen regering überhaupt voor ons voor zin?	V2	Ov	0	aanv	Wozu brauchen wir dann eine Regierung?	1	0
22	Slechts zes procent van de organisaties heeft genoeg middelen om überhaupt projecten te kunnen opzetten.	Vf	Inf			Nur 6 % der Organisationen haben überhaupt Ressourcen, um sich in die Projekte mit einzuklinken.	1	überhaupt
31	Dat is voor ons namelijk ook een voorwaarde om überhaupt te kunnen praten over het opheffen van het wapenembargo.	Vf	Inf			Denn das ist für uns auch eine Voraussetzung, um überhaupt über eine Aufhebung des Waffenembargos reden zu können.	1	überhaupt
41	Maar ik wil ook met name de commissaris bedanken voor de moed om überhaupt dit gemeenschappelijk standpunt tot stand te brengen, want dat was een zeer zware taak.	Vf	Inf			Mein besonderer Dank gilt aber auch der Frau Kommissarin für ihren Mut, diesen Gemeinsamen Standpunkt überhaupt zustande zu bringen, denn das war nun wahrlich keine leichte Aufgabe.	1	überhaupt
19	Zo heb ik mij van stemming onthouden over het voorstel om de BTW-vrijstelling voor het luchtverkeer te beëindigen, omdat niet duidelijk is of dit überhaupt van enig nut is met het oog op de klimaatverandering of dat uitsluitend minder welgestelde passagiers voor deze maatregel moeten boeten.	Vf	J/n-v	0	aanv	So habe ich mich beispielsweise hinsichtlich der Forderung nach Abschaffung der Mehrwertsteuerbefreiung für den Luftverkehr der Stimme enthalten, weil nicht klar ist, ob dies tatsächlich die Bekämpfung des Klimawandels unterstützt oder lediglich die weniger betuchten Passagiere belastet.	1	tatsächlich
35	Als hier geen antwoord op is te krijgen, is het blijkbaar een soort concurrerende organisatie, en in dat geval kan men zich afvragen of deze überhaupt nodig is.	Vf	J/n-v	No		Wenn diese Frage nicht beantwortet werden kann, handelt es sich offenbar um eine Art Konkurrenzorganisation, und dann kann man sich fragen, ob sie überhaupt notwendig ist.	1	überhaupt

2	Wij hebben lange discussies gevoerd over de vraag of dat überhaupt wel mag, gezien het feit dat de scheepvaart een mondiale bedrijfstak is.	Vf	J/n-v	0		Wir hatten ja lange Diskussionen, ob das überhaupt zulässig ist, weil die Schifffahrt ein globales Geschäft ist.	1	überhaupt
23	Ik vraag mij overigens af of het überhaupt wel mogelijk is zich tegen deze formule te verzetten en hoe men dit verzet ten overstaan van de visserijsector kan rechtvaardigen.	Vf	J/n-v	Mo	aanv	Und ich möchte sehr gern wissen, ob sich wirklich jemand dieser Formel widersetzen kann und wie und mit welchen Argumenten er dies dem Fischereisektor erklären will.	0	
16	Gezien deze en andere eigenschappen, waaronder zijn vermogen om te communiceren en zich voor een zaak in te zetten, vraag ik mij af waarom de Church of England zijn dienstverband überhaupt heeft willen beëindigen.	Vf	Ov	0	aanv	Angesichts dieser Eigenschaften und seiner Kommunikations- und Durchsetzungsfähigkeit sowie seiner sonstigen Fähigkeiten, frage ich mich wirklich, warum die 'Church of England' sein Dienstverhältnis überhaupt beenden möchte.	1	überhaupt
40	Als volgens de deskundigen de staatshoofden en regeringsleiders niet eens goed op de hoogte zijn van de gevolgen van het Verdrag van Nice waarover ze hebben onderhandeld, kan men zich afvragen hoe men daar überhaupt een verstandig standpunt over kan innemen.	Vf	Ov	Mo	aanv	Wenn nach Auffassung von Fachleuten die Auswirkungen des Vertrages von Nizza nicht einmal den Ministerpräsidenten bekannt sind, die ihn ausgehandelt haben, stellt sich die Frage, wie man dazu überhaupt vernünftig Stellung nehmen kann.	1	überhaupt
4	Gisteren is er in de Begrotingscommissie een punt besproken waarvan ik me afvraag waarom het überhaupt op de agenda was gezet. Het ging om de aankoop van een gebouw in Valletta voor het Europees Parlement, waarvan ook de Commissie als huurder gebruik zou kunnen maken, voor een bedrag van drie miljoen euro.	Vf	Ov	0	aanv	Gestern ging es im Haushaltsausschuss um einen Punkt, bei dem man sich fragt, warum er überhaupt auf die Tagesordnung gesetzt wurde, nämlich um den Ankauf eines 3 Millionen Euro teuren Gebäudes für das Europäische Parlament in La Valletta (die Kommission sollte übrigens Untermieter sein).	1	überhaupt

1	Het enige wat ik mij kan indenken, is dat wij een voorstel voor een nieuw agentschap doen dat de andere agentschappen nu eindelijk eens op hun efficiëntie toetst en dat bekijkt welke agentschappen er überhaupt nog bestaansrecht hebben.	Vf	Ov	0		Das Einzige, was ich mir vorstellen kann, ist, dass wir einen Vorschlag für eine Agentur machen, die die anderen Agenturen endlich einmal auf Effizienz hin untersucht und prüft, ob wir überhaupt noch welche brauchen.	1	überhaupt
38	Veel landen kampen met grote begrotingstekorten, die ze überhaupt niet zouden hebben als ze bij machte waren een eind te maken aan grootschalige werkloosheid.	Vf	Rbz	N		Viele Länder kämpfen mit hohen Haushaltsdefiziten, die sie nicht hätten, wenn die hohe Arbeitslosigkeit beseitigt wäre.	1	0
7	– Mijnheer de Voorzitter, vandaag bespreken wij een van moeilijkste en belangrijkste vraagstukken die er überhaupt zijn. Wij moeten immers een evenwicht zien te vinden tussen het recht op individuele vrijheid en het recht op openbare veiligheid.	Vf	Rbz			Das Thema, das wir heute erörtern, ist eines der schwierigsten und wichtigsten Themen, denn unsere Aufgabe besteht darin, ein Gleichgewicht zwischen dem Recht auf persönliche Freiheit und dem Recht auf öffentliche Sicherheit zu schaffen.	1	0
43	Een besluit tot liberalisering van de dienstensector zou niet alleen nieuwe mogelijkheden voor economische bedrijvigheid op de EU-markt scheppen, maar ook de krachtigste impuls geven aan de ontwikkeling van de kleine en middelgrote ondernemingen die de Europese Unie überhaupt kan geven.	Vf	Rbz			Eine Entscheidung über die Liberalisierung des Dienstleistungssektors würde nicht nur neue Quellen der wirtschaftlichen Tätigkeit im Rahmen des Marktes der Europäischen Union erschließen, sondern wäre auch die größtmögliche Unterstützung für die Entwicklung kleiner und mittlerer Betriebe, die die Union bereitstellen kann.	1	0
42	Ik wil met iedereen een weddenschap aangaan dat de motorisering in China niet met de allernieuwste techniek zal worden doorgevoerd, maar met die techniek die de Chinezen zich op de drempel van deze nieuwe	Vf	Rbz			Ich wage jede Wette, daß diese Motorisierung nicht mit der allerneuesten Technik erfolgen wird, sondern mit der Technik, die sich die Menschen in diesem Land an der Schwelle zu einer solchen technischen Entwicklung dann	1	überhaupt

	ontwikkeling überhaupt kunnen veroorloven.					überhaupt erst leisten können.		
32	We weten dat hoe minder jongeren überhaupt geen drugs gaan proberen, hoe minder jongeren er verslaafd raken.	Vf	Vbz	N		Wir wissen: Je weniger Jugendliche überhaupt erst mit Drogen in Berührung kommen, um so weniger Jugendliche landen beim Mißbrauch.	1	überhaupt
33	Je kunt geen mensen in de samenleving herintegreren als velen van hen überhaupt nooit geïntegreerd zijn geweest.	Vf	Vbz	N		Man kann Menschen nicht resozialisieren, wenn viele von ihnen zuvor niemals sozialisiert wurden.	1	0
46	Als het Parlement deze jaarverslagen überhaupt moet opstellen, moeten de linkse partijen eens nadenken over de spreekwoorden: " in de beperking toont zich de meester" of "wie het onderste uit de kan wil hebben, krijgt het lid op de neus" .	Vf	Vbz			Wenn das Parlament überhaupt solche Jahresberichte abliefern soll, dann müssen die roten Parteien über folgende Sprichwörter nachdenken: "Weniger ist mehr" oder "man kann vor lauter Bäumen den Wald nicht mehr sehen" .	1	überhaupt
12	Ik stem vóór verwerping van het ontwerp van algemene begroting, niet omdat ik er voorstander van zou zijn de begroting te verhogen, maar omdat ik niet wil dat middelen van het Verenigd Koninkrijk op deze manier worden besteed, of überhaupt worden besteed door de Europese Unie.	Vf	Vbz			, Ich stimme für die Ablehnung des Haushaltsplans, aber nicht, weil ich eine Aufstockung befürworte, sondern weil ich nicht möchte, dass britische Finanzmittel auf diese oder sonstige Weise von der Europäischen Union ausgegeben werden.	0	
15	Naar mijn mening is dit echter geen reden tot drama, een debat is een goede zaak, maar het belangrijkste is dat wij deze mededeling überhaupt te horen krijgen.	Vf	Vbz			Aber ein Drama ist das für mich wirklich nicht, eine Diskussion ist immer gut. Wichtig ist, daß wir diese Mitteilung überhaupt hören werden.	1	überhaupt

34	We weten dat hoe minder jongeren überhaupt verdovende middelen proberen, hoe minder er later verslaafd raken.	Vf	Vbz		Wir wissen, daß je weniger Jugendliche Drogen ausprobieren, um so weniger werden später drogenabhängig.	1	0
30	Ik zou al blij zijn geweest indien er vandaag überhaupt een Europese stad in Singapore succes zou hebben gehad, maar ik ben in het bijzonder verheugd dat Londen voor dat succes heeft gezorgd.	Vf	Vbz		Ich hätte mich für jede europäische Stadt gefreut, die heute in Singapur den Zuschlag erhalten hätte, aber ich bin natürlich ganz besonders glücklich darüber, dass die Wahl auf London gefallen ist.	1	0
11	Sterker nog, ik zou willen dat zij zich überhaupt onverbloemd hadden uitgesproken ...	Vf	Vbz		Ja, ich wünschte mir, sie hätten sich überhaupt klar dazu geäußert ...	1	überhaupt
24	Zelfs in het geval van Jenin, mijnheer de Hoge Vertegenwoordiger, mijnheer de commissaris, is vanuit Europa een lynchpartij tegen Israël op touw gezet. Israël werd al beschuldigd van massamoord voordat er überhaupt objectieve bewijzen waren.	Vf	Vbz		Herr Hoher Vertreter, Herr Kommissar, selbst in Bezug auf Dschenin wurde von Europa eine Art Lynchjustiz gegen Israel geschürt, dem Massenhinrichtungen vorgeworfen wurden, bevor objektive Beweise dafür vorlagen.	1	0
9	Wij moeten uiteraard proberen, voor zover er alternatieve methoden beschikbaar zijn, deze te gebruiken, en tenslotte vind ik ook dat wij druk moeten uitoefenen op industrie en fabrikanten om alternatieve methoden te ontwikkelen voor die gevallen dat deze er nog niet zijn, zodat dierproeven zoveel als maar überhaupt mogelijk is vermeden kunnen worden.	Vf	Vbz		Wir müssen alternative Methoden - soweit sie es überhaupt gibt - natürlich testen, und letzten Endes müssen wir die Industrie und die Produzenten dazu drängen, alternative Methoden in Bereichen zu entwickeln, in denen es noch keine gibt, damit möglichst viele Tierversuche überflüssig werden.	0	
10	Ik kreeg te horen dat het, als het überhaupt al mogelijk was, enkele maanden zou duren om die informatie boven tafel te krijgen.	Vf	Vbz		Man sagte mir, dass, selbst wenn dies möglich sei, das Zusammentragen dieser Informationen mehrere Monate in Anspruch nehmen würde.	1	0

3	Het is toch vanzelfsprekend dat teksten - voor zover dat met teksten überhaupt mogelijk is - rechtmatig zijn en geen onrechtmatige praktijken bij de toekenning van de EU-miljarden bevorderen.	Vf	Vbz		Ist es nicht eine Selbstverständlichkeit, dass die Texte - soweit das mit Texten überhaupt möglich ist - rechtmäßiges und nicht rechtswidriges Handeln bei der Vergabe der EU-Milliarden fördern?	1	überhaupt
28	Er bestaat bijvoorbeeld de al dan niet terechte vrees dat via driehoektransacties meer producten, zoals suiker, aan de Europese landen geleverd zouden kunnen worden dan deze minst ontwikkelde landen überhaupt kunnen produceren.	Vf	Vbz		So besteht vielleicht die berechtigte Angst, dass über Dreiecksgeschäfte mehr Waren - beispielsweise Zucker - in die Europäische Union geliefert werden könnten, als diese Länder überhaupt produzieren.	1	überhaupt
25	In dit stadium is er echter weinig of geen overtuigend bewijs dat een wetgevende actie noodzakelijk, of überhaupt zelfs zinvol is.	Vf	Vbz		Zu diesem Zeitpunkt liegen jedoch keine einleuchtenden Hinweise darauf vor, dass Legislativmaßnahmen notwendig oder tatsächlich angemessen sind.	1	tatsächlich
20	Bijgevolg zijn lidstaten soms verplicht, na ontvangst van niet meer dan een eenvoudige kennisgeving, om het vervoer - over land, over zee of door de lucht - van uiterst gevaarlijke zendingen door hun grondgebied te accepteren en hun burgers bloot te stellen aan de potentiële gevaren van radioactieve besmetting ten gevolge van een catastrofaal nucleair ongeval. Dit gebeurt zonder dat die staat het recht heeft te voorkomen dat dergelijke transporten überhaupt plaatsvinden.	Vf	Vbz		Das hat zur Folge, dass ein Mitgliedstaat, nachdem er lediglich eine einfache Mitteilung erhalten hat, gelegentlich verpflichtet ist, dem Transport extrem gefährlicher Ladungen auf dem Land-, Wasser- und Luftweg über sein Territorium zuzustimmen und seine Bürger der potenziellen Gefahr einer katastrophalen nuklearen Verseuchung auszusetzen, wobei der betroffene Staat nicht das Recht hat, derartige Verbringungen von vornherein zu verhindern.	0	
8	Daarom zijn er sancties nodig om ervoor te zorgen dat de gegevens überhaupt ter beschikking gesteld worden en moeten die gegevens worden ondergebracht in vergelijkbare	Vf	Vbz		Dazu ist ein Sanktionsinstrumentarium nötig, damit die Daten überhaupt geliefert werden, und es sind vergleichbare Kriterien und Kategorien nötig.	1	überhaupt

criteria en categorieën.

37	Ik denk eveneens aan de schandalige tabaksindustrie - dat deze industrie überhaupt bestaat is toch volslagen ongerijmd in een tijd waarin de Europese Unie tevens tracht gezondheidsinitiatieven te stimuleren.	Vf	Vbz		Zum anderen betrifft dies die ebenso skandalöse Tabakindustrie, deren Existenz den Bürgern zu einer Zeit, da die Europäische Union eine gesunde Lebensweise propagiert, wie ein totaler Widerspruch erscheinen muss.	0	
39	Mijnheer de Voorzitter, mevrouw de commissaris, geachte collega's, de inventaris die we vandaag opmaken toont duidelijk aan hoe belangrijk het was dat we überhaupt nadenken over Europese strategieën.	Vf	Vbz		Herr Präsident, Frau Kommissarin, liebe Kolleginnen und Kollegen! Die heutige Bestandsaufnahme zeigt sehr deutlich, wie wichtig es gewesen ist, dass wir überhaupt über Strategien im europäischen Maßstab nachdenken, [...].	1	überhaupt
44	Ik heb evenmin begrip voor degenen die nu al over alternatieven willen discussiëren, voordat het huidige ratificatieproces überhaupt is afgesloten.	Vf	Vbz		Ich habe auch kein Verständnis für die Vorgangsweise einiger anderer, die jetzt schon Alternativen diskutieren wollen, bevor der laufende Ratifikationsprozess so oder so abgeschlossen ist.	1	so oder so
5	Gezien de politiek correcte teneur van het verslag en gezien de praxis in het verleden maak ik mij weinig illusies dat de Commissie überhaupt specifiek aan de islamitische gemeenschappen in Europa duidelijk maakt dat geweld tegen joden en discriminatie van vrouwen ontoelaatbaar zijn.	Vf	Vbz		Angesichts des politisch korrekten Tenors des Berichts und der Erfahrungen in der Vergangenheit gebe ich mich kaum Illusionen hin, dass die Kommission insbesondere den islamischen Gemeinschaften in Europa deutlich macht, dass Gewalt gegen Juden und die Diskriminierung von Frauen unzulässig sind.	1	0

18	Afgezien hiervan is het verrassend te lezen dat er überhaupt zo iets als een Europese aanpak op het gebied van de misdaadbestrijding bestaat.	Vf	Vbz		Davon einmal abgesehen, überrascht es schon etwas, wenn man feststellt, dass es da so etwas wie einen europäischen Ansatz der Verbrechensbekämpfung gibt.	1	0
36	Er is sprake van invoering van een aantal rigoureuze ingrepen in de burgerrechten, zonder ook maar enige documentatie waaruit blijkt dat deze ingrepen überhaupt helpen om het doel te verwezenlijken.	Vf	Vbz		Es werden zahlreiche bedeutende Eingriffe in die Rechte der Menschen vorgenommen, ohne den geringsten Beweis dafür, dass diese Eingriffe überhaupt für die Erreichung des Ziels von Nutzen sind.	1	überhaupt
49	Als wij echter überhaupt vooruitgang willen boeken, zullen wij hard moeten werken en concrete acties moeten ondernemen.	Vf	Vbz		Aber konkrete, harte Arbeit ist notwendig, wenn wir überhaupt etwas weiterbringen wollen.	1	überhaupt
21	Dat er überhaupt rechtstreekse gesprekken plaatsvinden is immers enkel en alleen te danken aan het feit dat Cyprus uitzicht heeft op toetreding tot de Unie en dat Turkije inmiddels heeft ingezien dat de Europese Unie zal vasthouden aan het tijdschema voor de uitbreiding.	Vf	Vbz		Wenn es überhaupt zu den direkten Gesprächen gekommen ist, dann doch nur deswegen, weil die Beitrittsperspektive für Zypern besteht und weil die türkische Seite inzwischen verstanden hat, dass die Europäische Union bei der Erweiterung an ihrem Zeitplan festhalten wird.	1	überhaupt
17	Hetgeen ons als Europeanen en als Europees Parlement in deze kwesties altijd weer treft, is ten eerste het feit dat de doodstraf in de Verenigde Staten überhaupt nog bestaat en ten tweede, de omstandigheden waaronder deze wordt uitgevoerd.	Vf	Vbz		Was uns hier als Europäer und Europäisches Parlament in diesen Fragen vor allem immer wieder bewegt, ist die Tatsache, daß es erstens überhaupt noch eine Todesstrafe gibt in den Vereinigten Staaten, zweitens aber auch die Umstände, unter denen sie durchgeführt wird.	1	überhaupt

14	Bovendien moet ik erop wijzen dat wij constant van de Raad en de Commissie richtsnoeren krijgen voor de volgende begroting, omdat de begroting van vorig jaar niet zomaar voor herhaling vatbaar is. Het feit dat wij überhaupt een begroting hebben, hebben wij trouwens uitsluitend te danken aan het geduld en het uithoudingsvermogen van de heer Wynn.	Vf	Vbz		Des weiteren sei darauf hingewiesen, daß wir vom Rat und von der Kommission die Programmlinien laufend erhalten sollten, weil wir nicht den gleichen Haushalt wie im letzten Jahr erleben dürfen, zu dessen Abschluß wir letztlich nur dank der Geduld und der Beharrlichkeit des Ausschußvorsitzenden Wynn gelangen konnten.	0	
48	Twee landen steken er met kop en schouders bovenuit, Zweden en Finland, en dat is dan ook de enige reden dat wij überhaupt nog aan die 3 procent komen.	Vf	Vbz		Es sind zwei Länder, nämlich Schweden und Finnland, die weit vorne liegen, damit wir überhaupt auf 3 % kommen.	1	überhaupt
50	Gezien deze omstandigheden is het eigenlijk verbazingwekkend dat ons hooggekwalificeerd personeel überhaupt nog in eigen land wil blijven.	Vf	Vbz		Unter diesen Umständen ist es eigentlich erstaunlich, dass unsere hoch qualifizierten Kräfte überhaupt im Lande bleiben wollen.	1	überhaupt